

УДК 338.24.021.8(477)

Луханін М.І., Сіренко В.Є., Чернега М.А.

Центральний НДІ озброєння та військової техніки Збройних Сил України. Україна, м. Київ

РЕФОРМУВАННЯ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ. КЛЮЧОВИЙ МОМЕНТ

Надано особисте трактування основних категорій оборонно-промислової проблематики, розкрито внутрішні протиріччя оборонно-промислової сфери та зміст третього етапу її реформування, обґрунтовано науково-методичний апарат його здійснення, запропоновано алгоритм створення принципово нової організаційної структури вітчизняного оборонно-промислового комплексу та системи державного управління ним¹.

Ключові слова: реформування; науково-методичний апарат; оборонно-промислова діяльність; оборонно-промислова політика; оборонно-промислова сфера; оборонно-промисловий комплекс; корпоратизація; акціонування; інтегральні науково-виробничі об'єднання.

Актуальність проблеми

На жаль, сьогодні в оборонно-промисловій сфері склалася неоднозначна ситуація, що є результатом загострення цілого ряду загальних та добре відомих протиріч, які мають глибинне системне походження, а саме:

стан національної економіки не узгоджується з прагненнями України до інтеграції в європейську спільноту на основі загальнолюдських демократичних цінностей;

воєнна необхідність у вигляді наявності власних Збройних Сил, інших військових формувань, призначених для забезпечення безпеки країни, не підтверджується досягнутим рівнем оборонної достатності, який не можна визнати задовільним для гарантованого збереження суверенітету та територіальної цілісності держави;

фактична технічна оснащеність силових структур не відповідає існуючим науково-технічним та виробничим можливостями вітчизняної промисловості;

збережений науково-технічний та виробничий потенціал в області створення та виготовлення озброєння та військової техніки не може бути реалізований у повному обсязі з причини ресурсних та інших обмежень.

Дійсно, інтенсивне зближення з Європейським Союзом обумовлює впровадження нових стандар-

тів життя, що пов'язано зі зміною структури потреб та підвищенням їх задоволення, і вимагатиме суттєвої трансформації реального сектору економіки [4].

В той же час:

агресивність Російської Федерації, що призвела до анексії Криму, виникнення сепаратистських настроїв, які підтримуються російською армією та породили озброєний конфлікт в східних областях, висувають принципово нові вимоги до озброєння Збройних Сил України, інших військових формувань [1, 38];

нинішній стан оборонно-промислової сфери не дозволяє повною мірою задовольнити усі потреби силових структур у сучасному озброєнні та військовій техніці [12, 43];

розширення експорту вітчизняної продукції військового призначення в умовах зростаючої конкуренції на світовому ринку озброєнь також наштовхується на недосконалість існуючих механізмів функціонування військового виробництва.

Не претендуючи на аналіз глобальних проблем українського суспільства, обмежимося констатацією лише тих кричущих невідповідностей, які стосуються оборонно-промислової діяльності.

По-перше, при розробці та виготовленні озброєння, його технічному супроводі упродовж усього життєвого циклу виникають не тільки фінансово-економічні та виробничі відносини між учасниками дослідницького і виробничого процесу, а й цілий

¹ Цією статтею ми продовжуємо цикл публікацій, присвячених розкриттю змісту методології та науково-методичного апарату реформування вітчизняного оборонно-промислового комплексу, що запропоновані нами.

Вже вийшли [8, 9, 43]. У продовження буде «Реформування оборонно-промислового комплексу. Очікувані результати та наслідки».

комплекс інших складніших відносин між наступними групами суб'єктів:

органи державної влади, що відповідають за безпеку держави;

споживачі продукту оборонно-промислової сфери (Збройні Сили України, інші військові формування, експортери вітчизняного та імпортери іноземного озброєння, уповноважені на це державою);

безпосередні творці і виробники озброєння та військової техніки, що здійснюють їх розробку, виготовлення, модернізацію, ремонт тощо.

Таким чином, створення, виготовлення, придбання, продаж і промисловий супровід в експлуатації озброєння та військової техніки зачіпає безпосередні інтереси великої кількості суб'єктів державного і господарського управління, широкого кола суб'єктів господарювання.

Тому обмежування складу оборонно-промислової сфери тільки підприємствами, науково-дослідними інститутами та конструкторськими бюро представляється не зовсім оправданим. Центральні органи виконавчої влади, органи господарського управління, силові структури, експортери та імпортери, як це було доведено в [43], грають в оборонно-промисловій діяльності не менш важливу роль і є її безпосередніми учасниками. На жаль, основні принципи їх взаємодії, права, повноваження і обов'язки, які при цьому мають місце, до сьогоднішнього дня до кінця не визначені, що тягне за собою виникнення серйозних протиріч, часто нерозв'язних.

По-друге, продукт праці оборонно-промислової сфери (озброєння та військова техніка, роботи та послуги з їх модернізації, ремонту та технічного обслуговування) має цілий ряд специфічних особливостей [40], пов'язаних:

з технологією і організацією його розробки та виготовлення, проведення робіт і надання послуг з промислового супроводу на усіх етапах життєвого циклу;

з особливим порядком продажу та реалізації продукції військового призначення;

з неординарністю здійснення фінансування та матеріально-технічного постачання саме військового виробництва тощо.

Дана обставина з урахуванням ринкового характеру середовища, в якому вона проявляється, надає відмітну своєрідність процесам:

регулювання господарської діяльності в оборонно-промисловій сфері;

розвитку конкуренції між виробниками;

забезпечення свободи вибору постачальників сировини, матеріалів і комплектуючих виробів тощо.

Суспільна значущість продукту праці оборонно-промислової сфери також значною мірою відрізняється від продукції цивільного призначення.

Безумовно, будучи за своєю природою товаром (предметом товарно-грошових відносин), він не є засобом:

задоволення фізіологічних та інтелектуальних потреб людини;

виробництва, призначеним для подальшого суспільного відтворення.

Проте для сучасної миролюбної країни він є засобом:

або стримування агресивних намірів у відносинах між державами і забезпечення мирних умов життя та розвитку народів;

або відбиття можливої агресії, якщо озброєного конфлікту не вдається уникнути дипломатичним або іншим мирним шляхом.

Така спрямованість даного продукту на збереження цивілізації вимагає нетрадиційних підходів до організації функціонування сфери, де він створюється та виготовляється, в порівнянні з цивільними галузями промисловості.

У зв'язку з цим, подальша пролонгація форм і методів управління нею за допомогою принципів, запозичених з інших сфер діяльності, не пов'язаних з виробництвом озброєння і військової техніки, як це відбувається сьогодні, неминуче стає однією з основних причин недостатньої результативності роботи всієї сукупності оборонних підприємств і істотним гальмом їх подальшого розвитку.

По-третє, вельми гостре протиріччя також виникає між пануванням ринкових відносин у вітчизняній економіці на макrorівні та незавершеністю ринкових перетворень основної господарської ланки оборонно-промислової сфери, її підприємств.

У більшості своїй вони, зберігаючи статус державних підприємств, мають унітарну внутрішню структуру. Проблема неподільності статутного капіталу унітарного підприємства не дозволяє в повному обсязі задіяти усі переваги ринкового господарювання на мікрорівні і стає серйозною перешкодою в здійсненні оборонно-промислової діяльності [8, 9].

Мається на увазі, що в рамках чинного законодавства унітарне підприємство не має можливості:

організаційно і функціонально відокремити різні види діяльності;

відповідним чином розподілити фінансові потоки;

надати своїм структурним підрозділам навіть відносну господарську самостійність;

реалізувати свій економічний інтерес шляхом вступу частиною свого майна в будь-яке об'єднання підприємств тощо.

Все це не дозволяє:

перевести внутрішню життєдіяльність підприємств в площину товарно-грошових відносин;

досягти необхідної гнучкості господарської діяльності, притаманної ринковим принципам ведення господарства.

По-четверте, необхідно взяти до уваги:

у початковий період своєї незалежності Україна мала у своєму розпорядженні надмірну кількість готового озброєння та військової техніки, які дісталися їй в спадщину від СРСР;

в той же момент наша країна добровільно відмовилася від використання стратегічних видів озброєння (в першу чергу, ракетно-ядерної зброї), розробка і виробництво яких (а також їх складових частин) у більшості випадків визначали основну спеціалізацію українських оборонних підприємств у складі військово-промислового комплексу колишнього Союзу.

Дані обставини зумовили:

1) специфічну спрямованість як воєнно-технічної, так і оборонно-промислової політики у вигляді: орієнтації Збройних Сил України, інших військових формувань на використання застарілих видів озброєння;

переважаючого значення їх модернізації, а вже потім — створення принципово нової військової техніки;

2) необхідність внесення істотних змін до номенклатури продукції, що випускалася, тобто здійснення вимушеного переходу від виробництва стратегічного озброєння та його складових частин на випуск звичайних видів військової техніки, який, на жаль, відбувався безсистемно і непослідовно;

3) пересичення структури експорту вітчизняної продукції військового та подвійного призначення вже відомими або модернізованими зразками на шкоду новій техніці.

В результаті прояву зазначених тенденцій, які вступають в явне протиріччя з об'єктивним ходом науково-технічного прогресу, оборонно-промислова сфера була позбавлена головного джерела високих темпів розвитку — можливості впровадження інновацій на усіх етапах життєвого циклу сучасного озброєння, а її великий науково-технічний та виробничий потенціал, що безумовно існував в 90-ті роки минулого сторіччя, виявився повною мірою нереалізованим [44].

По-п'яте, протягом усього періоду незалежності України еволюція оборонно-промислової сфери нашої держави характеризується наявністю двох суперечливих і взаємовиключних підходів:

з одного боку, здійснювалися неодноразові спроби пошуку оригінального українського шляху організаційної та функціональної побудови даного сектора вітчизняної економіки в правових і економічних умовах, що динамічно змінювалися;

з іншого боку, зберігалася його істотна залежність від пережитків глобальної системи військово-промислового комплексу СРСР, який хоч і припинив своє існування, але стійкість певних традицій, що він породив, в питаннях розподілу тематики робіт, науково-технічної та виробничої кооперації,

матеріально-технічного постачання тощо недооцінена навіть сьогодні.

Така непослідовність з розв'язування структурних, організаційних, номенклатурних, майнових, правових, економічних, науково-технічних та інших проблем оборонно-промислової сфери (а іноді і їх відверта консервація) зумовила її нинішній несприятливий стан, для якого характерні наступні досі не вирішені питання:

незавершеність формування системи державного управління оборонно-промисловою сферою, відсутність необхідних системоутворюючих чинників в її організаційній структурі;

недосконалість нормативно-правової бази, наявність в ній істотних недоліків, які сприяють виникненню додаткових протиріч;

недостатній рівень державної підтримки (прогалини у бюджетному фінансуванні, податкових та інших преференціях, відсутність кредитування під гарантії держави, системної підтримки експорту тощо);

невідповідність ресурсного забезпечення змісту завдань, що вирішуються (розмір фінансування державного оборонного замовлення, неефективність нормативних процедур його формування та виконання);

нераціональне використання наявних ресурсів, у тому числі і тих, що виділяються державою, тенденція розширення корупційних проявів;

зачатковий стан державно-приватного партнерства, недооцінка можливостей суб'єктів господарювання недержавних форм власності;

обмежена кількість діючих предметно-замкнених циклів з виготовлення військової техніки, готової до застосування;

відсутність системності в здійсненні військово-технічного співробітництва з іноземними державами, його недостатня ефективність, обмеженість форм і методів, ігнорування конфігурацій, що отримали широке застосування у світовій практиці (офсетні схеми, закупівля ліцензій на виробництво, спільна діяльність з розробки та виготовлення новітніх зразків озброєння та військової техніки, пряма військово-технічна допомога на безоплатній основі тощо);

недооцінка значення інноваційної компоненти в життєдіяльності оборонно-промислової сфери, уповільнення темпів розвитку галузевої науки, згорання фундаментальних досліджень (у тому числі, унаслідок розриву системи науково-технічної кооперації військово-промислового комплексу колишнього Союзу і відсутності необхідних наукових установ в Україні), послаблення ролі Національної академії наук;

непоправна втрата цілого ряду базових технологій IV технологічного укладу;

брак відповідних науково-технічних заділів щодо проривних технологій V та VI технологічних

укладів, як обов'язкової основи подальшого розвитку;

хронічне відставання навіть від середньосвітових показників продуктивності праці, матеріаломісткості продукції, що випускається, енергоємності господарської діяльності;

істотна залежність від імпорту, відсутність планомірної роботи з «українізації» визначальних видів сировини, матеріалів та комплектуючих виробів;

неприйнятний рівень диверсифікації як джерел закупівлі сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, так і каналів збуту готової продукції;

недостатня увага конверсії воєнного виробництва, зменшення долі оборонних підприємств у виробництві цивільної продукції та товарів народного споживання;

прогресуюче старіння і наростаючий дефіцит наукових, інженерно-технічних, робочих кадрів, відсутність цілісної системи їх підготовки тощо.

Така логіка формулювання основних протиріч, що мають місце в оборонно-промисловій сфері, з усією очевидністю підводить до думки, що ключовими моментами усього процесу її реформування безумовно є:

1) остаточне визначення правового статусу цього сектору вітчизняної економіки, економічної природи продукту його діяльності;

2) створення відповідної організаційної структури і системи державного управління, які здатні забезпечити:

стійке функціонування в сучасних правових та економічних умовах;

необхідний ступень дієздатності та ефективності;

вирішення актуальних завдань, що впливають зі змісту внутрішньої та зовнішньої політики держави.

Результати дослідження

Як свідчить досвід, набутий за період незалежності нашої країни, будь-які спроби формулювання перспективних завдань та здійснення заходів з їх вирішення в оборонно-промисловій сфері не дають очікуваного результату з причини невизначення законодавчих рамок, правових та економічних умов її функціонування.

Незважаючи на те, що терміни «оборонна промисловість» та «оборонно-промисловий комплекс» широко використовуються в суспільній практиці, науковій діяльності, державному управлінні, нам не вдалося знайти їх універсальні та науково-

обґрунтовані визначення. Тому зрозумілий наш інтерес до теоретичних засад промислового виробництва.

Занурення в сутність категорій «промисловість» і «промисловий комплекс» виявляє абсолютно несподівані результати, коли наявні теоретичні і практичні підходи до змісту цих понять розкривають їх не за допомогою особистих характерних ознак, а іншим чином, наприклад:

через особливості того соціально-економічного середовища, в якому вони існують на певному часовому інтервалі;

шляхом зведення в одну сукупність усіх суб'єктів господарювання, що беруть участь у створенні та виготовленні того чи іншого продукту.

Так відносно промисловості в [15] стверджується:

1) в теорії ринкової економіки:

термін «промисловість» ніколи не використовувався як поняття, не мав будь-якого самостійного визначення, а живився лише в назві відокремленої області економічної науки — економіки промисловості (або теорії організації промисловості);

Детальніше.

Наприкінці XIX століття — початку XX віку під промисловістю розумілася діяльність картелів, трестів та синдикатів, що володіють певним ступенем ринкової значущості і працюють як у виробничій, так і в невиробничій сферах (так звана проблема сумлінної та несумлінної конкуренції) [39].

Після 1930 року домінуючими стали два інші напрями:

емпіричний, коли зміст категорії «промисловість» зводиться до будь-якої господарської діяльності реальної фірми або тресту, яка ведеться в різноманітних сферах (виробництво, транспорт, сфера послуг тощо);

моделюючий, в основу якого покладена ринкова поведінка вже не реально існуючих фірм або трестів, а типового теоретичного суб'єкта господарювання, що працює в будь-якій галузі економіки [41].

тобто поняття «промисловість» застосовується в широкому сенсі для позначення будь-якої діяльності, що ведеться як промисел² і спрямована на створення, перетворення або переміщення (у просторі або у часі) як матеріальних, так і нематеріальних економічних благ;

2) в теорії планової економіки:

об'єкт економіки промисловості був звужений до вивчення сфери виробництва матеріальних благ та безпосередньо діяльності виробничих підприємств, а сама вона почала розумітися як агрегова-

² Термін «промисловість» введений в російську мову у 1791 році М.М. Карамзіним як переклад латинського слова «industria» і походить від російського слова «промисел». Поняття «промисел» не обмежувало сферу діяльності людини тільки створенням матеріальних благ. Під ним також розумілися полювання, ремісниче виробництво, ведення сільського господарства, створення художніх виробів, військова справа (військовий промисел), торгова справа (торговий промисел), транспортування людей і вантажів (гужовий промисел) тощо.

ний сектор народного господарства поряд з іншими його секторами (сільське господарство, транспорт, торгівля тощо);

промисловість стала підрозділятися на дві великі групи галузей:

1) видобувні, які знаходять свій предмет праці у природі (вугільна, нафтовидобувна, рудовидобувна, лісозаготівлі тощо);

2) обробні, що використовують предмет праці, на який вже була затрачена праця (машинобудування, текстильна, харчова та ін.);

3) в постсоціалістичній економіці:

мають місце незрозумілі прояви, коли застарілі неринкові підходи до економіки промисловості, що характерні для планового ведення господарства, механічно переносяться на вже існуюче ринкове підґрунтя;

незважаючи на кардинальну зміну економічної ситуації з адміністративно-планової на ринкову, неринкове розуміння промисловості досі зберігається в сучасній вітчизняній економічній науці і практиці³, бо до теперішнього часу не розроблені універсальні критерії, що дозволять однозначно і несуперечливо віднести відповідний об'єкт, предмет, продукт праці та сферу діяльності, де вони функціонують, до промислових.

В якості таких критеріїв в [15] пропонується визначити:

штучність (як антипод природності), яка означає, що промисловий продукт не має аналогів у живій природі;

машинність (як антипод ручної праці), яка означає, що у виробництві промислового продукту завжди використовується машинна техніка.

Тоді промисловість — це система соціально-економічних відносин з приводу виробництва штучних продуктів машинним способом [15].

В даному визначенні звертає на себе увагу його:

суспільна значущість, яка забезпечується наявністю в цьому визначенні всього комплексу соціально-економічних, а не тільки виробничих відносин;

лаконічність, що знаходить своє відображення у одночасному розкритті усіх класичних чинників виробництва (об'єкт, предмет, продукт праці та відносини, що виникають в процесі праці);

об'єктивність, що дозволяє сформулювати сутність категорії «промисловість» за допомогою характерних ознак, притаманних саме їй, а не через особливості соціально-економічного середовища, які існують у відповідному часовому періоді;

універсальність, яка об'єднує об'єкт і предмет кожного з вищевказаних наукових підходів до розуміння «промисловості».

На базі такого підходу, а також класичного розуміння комплексності⁴ в [15] надається визначення «промислового комплексу», як сукупності економічних суб'єктів, що формують замкнений цикл виробництва штучних продуктів машинним способом.

Розділяючи вищезазначені наукові погляди на категорію «промисловість», запропоновані в [15], такий зміст категорії «промисловий комплекс», на нашу думку, є не зовсім послідовним.

З одного боку, він правильно відображає специфічні особливості промислового виробництва: штучність предмета і продукту праці, наявність господарських взаємозв'язків, що потрібні для здійснення повного виробничого циклу.

З іншого боку, ствердження про те, що комплексування промислових виробництв можливо лише в умовах державної власності на засоби виробництва і безпосереднього управління державою такими комплексами, представляється нам помилковим⁵.

Дійсно, в теорії планової економіки:

1) повсюдне вживання категорій «міжгалузевий виробничий комплекс» та «територіально-виробничий комплекс» пояснювалося самою структурою соціалістичної економіки, що розглядалася у якості єдиного народногосподарського комплексу, який, в свою чергу, складався:

з промислових комплексів в залежності від характеру предмету та продукту праці кожного з них та наявності системи кооперації, необхідної для організації замкненого циклу виробництва (військово-промисловий, машинобудівний, металургійний, хімічний, агропромисловий комплекси тощо);

з територіально-виробничих комплексів в залежності від розташування суб'єктів господарювання, що беруть участь у виробництві однорідного продукту шляхом фактичного членства у відповід-

³ Практично у всіх економічних словниках, що випущені після 1991 року [6, 7, 33, 36 тощо], зберігається визначення промисловості, яке діяло в умовах планової економіки.

Наприклад, промисловість — це:

провідні галузі матеріального виробництва;

підприємства, що зайняті видобутком сировини, виробництвом і переробкою матеріалів та енергії, виготовленням машин [33].

⁴ [33] надає таке визначення цієї категорії:

комплексність — повнота, системність, взаємопов'язаність аналізу, планування, управління; комплекс:

1) сукупність, поєднання об'єктів, предметів, дій, які пов'язані між собою, тісно взаємодіють та утворюють єдину цілісність;

2) група взаємопов'язаних галузей, підгалузей, підприємств, які виробляють продукцію єдиної природи.

⁵ Панування ринкових відносин та приватної власності в економіках промислово розвинутих капіталістичних країн аж ніяк не применшує наявність військово-промислових комплексів в їх структурі.

ній системі кооперації (Донбаський вугледобувний, Тюменський нафтогазодобувний, територіально-виробничі комплекси кожної з промислово розвинених областей тощо);

2) така схема достовірно існувала при жорсткому централізованому плануванні, заснованому на державній власності на засоби виробництва, бо іншої тоді просто не було.

Цілком очевидно, що з переходом на ринкові принципи господарювання і появою господарюючих суб'єктів недержавних форм власності відмінні ознаки промислового виробництва (штучність і машинність) не змінюються. Складність, наукоємність, багатопрофільність сучасної промислової продукції тільки зростає, що навпаки вимагає подальшого вдосконалення як самого виробничого циклу, так і системи науково-технічної та виробничої кооперації, яка його обслуговує.

Комплексування промислових виробництв різної галузевої приналежності та тематичної спрямованості необхідно розглядати у якості ефективного засобу розв'язування організаційних, виробничих, науково-технічних і технологічних протиріч, які безумовно виникають у процесі створення, виготовлення, експлуатації, ремонту та технічного обслуговування складної промислової продукції⁶.

Але зміна економічного устрою тягне за собою докорінну трансформацію соціально-економічних відносин з приводу виробництва промислової продукції⁷.

Невивченість та недостатнє теоретичне опрацювання цієї проблеми стосовно оборонно-промислової сфери до сьогодення не дозволяє вітчизняній економічній науці надати універсальне тлумачення категорій «оборонна промисловість» та «оборонно-промисловий комплекс». Як правило, в даному випадку проявляється відома «хвороба», коли основоположні поняття, притаманні певному економічному укладу, необґрунтовано та безпідставно використовуються у зовсім інших економічних умовах.

Так, в Указі Президента України від 28 грудня 2010 року №1245/2010 [23], Воєнній доктрині України [1] дається приблизно однакове тлумачення оборонно-промислового комплексу як сукупності

підприємств, установ і організацій промисловості та науки, що розробляють, виробляють, модернізують і утилізують продукцію військового призначення, виконують послуги в інтересах оборони для оснащення та матеріального забезпечення сил безпеки і оборони, а також здійснюють постачання товарів військового призначення та подвійного використання, надання послуг військового призначення під час виконання заходів військово-технічного співробітництва України з іноземними державами.

Однак, такий зміст категорії «оборонно-промисловий комплекс» не можна визнати універсальним та теоретично обґрунтованим⁸, бо з наукової точки зору він:

штучно звужує коло суб'єктів оборонно-промислової діяльності, виключаючи з нього органи державного та господарського управління, споживачів і експлуатантів продукції військового та подвійного призначення тощо;

не дає жодного уявлення про сутність економічного середовища, в якому відбувається процес, і характер відносин між його учасниками, що об'єктивно виникають;

не містить ніяких макроекономічних ознак організаційної побудови оборонно-промислового сектора економіки (позагалузева сукупність підприємств, відокремлена галузь промисловості, міжгалузевий або територіально-виробничий промисловий комплекс), залишаючи відкритим питання про вибір відповідної моделі державного управління ним;

включає у себе недостатню кількість системоутворюючих чинників для створення повноцінної цілісності елементів, необхідної для формування класичного промислового комплексу;

не розкриває специфічних особливостей саме промислового виробництва (штучність продукту праці та машинність технологічного циклу).

При такому підході застосування терміну «оборонно-промисловий комплекс України» виглядає швидше за все як данина минулому, а не як проява реальної закономірності.

В зв'язку з цим важливо зауважити, що основні цілі функціонування оборонно-промислової сфери⁹

⁶ Справедливості заради слід підкреслити, що в окремих випадках (при виробництві певної номенклатури продукції) можна цілком обійтися без цього заходу:

якщо створення та виготовлення якоїсь продукції не вимагає розвиненої кооперації;

якщо технологічні можливості та система кооперації, що існують в окремій галузі промисловості, достатні для забезпечення випуску потрібної продукції.

⁷ Непослідовність і суперечливість визначення «промислового комплексу», що надається в [15], на наш погляд, у тому і полягає, що з нез'ясованих причин його автори уникають застосування категорії «соціально-економічні відносини», залишаючись в чисто технологічній площині.

⁸ Таке розуміння сутності оборонно-промислового комплексу було би виправданим в умовах планової економіки і панування державної форми власності на засоби виробництва. Для ринкової економіки і різноманітності форм власності воно навряд чи є вдалим.

⁹ Мається на увазі забезпечення:

технічної оснащеності Збройних Сил України, інших військових формувань до необхідного рівня боєздатності шляхом постачання їм озброєння та військової техніки необхідної якості в потрібній кількості;

зростання обсягів експорту вітчизняного озброєння та військової техніки.

в результаті переходу від планових до ринкових принципів господарювання та виникнення різноманіття форм власності дійсно не змінюються. Але в нових економічних умовах зазнають змін форми і методи їх досягнення, що неможливо забезпечити без назрілих перетворень організаційної структури оборонно-промислової сфери, механізмів її функціонування та системи державного управління нею.

В зв'язку з цим невідкладними та взаємопов'язаними завданнями, на нашу думку, є:

1) розробка та внесення на розгляд Верховної Ради України проектів двох Законів України:

«Про оборонно-промислову сферу України¹⁰»;

«Про виробництво озброєння та військової техніки в Україні»;

2) вибір та подальша реалізація відповідної моделі функціонування та розвитку оборонно-промислової сфери, яка відповідала би законодавчо встановленим вимогам.

Тільки правове врегулювання статусу оборонно-промислової сфери і особливостей військового виробництва дозволить обрати прийнятний варіант побудови організаційної структури і системи державного управління оборонно-промисловим сектором вітчизняної економіки, здатний забезпечити необхідну ступінь ефективності оборонно-промислової діяльності в країні.

У 2006–2010 роках вже здійснювалися неодноразові спроби розроблення зазначених проектів законів, які, на жаль, потонули в незліченних і безплідних дискусіях.

Відаючи звіт в дискусійному характері піднятих питань і не претендуючи на істину в останній інстанції, візьмемо на себе сміливість сформулювати власне розуміння основних категорій, що становлять теоретичну основу оборонно-промислової проблематики.

Оборонно-промислова діяльність — сукупність суспільно корисних взаємопов'язаних дій, що практично чиняться усіма учасниками процесів розроблення, випробування, виготовлення, продажу, придбання, експлуатації, модернізації, ремонту та утилізації озброєння та військової техніки, продукції подвійного призначення із застосуванням технологій та засобів виробництва промислового характеру:

у відповідності з закономірностями чинного економічного устрою та актуальними завданнями внутрішньої та зовнішньої політики держави;

в умовах існуючих правових, економічних та ресурсних обмежень;

з охопленням усіх етапів відтворювального циклу відповідної продукції (забезпечення ресур-

сами — створення та виготовлення — розподіл — споживання);

у формах законо- та нормотворчості, аналізу та визначення наявних потреб у продукції військового та подвійного призначення, а також планування, фінансового та ресурсного забезпечення, організації, безпосереднього здійснювання, контролю вищезазначених робіт.

Учасниками оборонно-промислової діяльності є: органи державної влади, що уповноважені розробляти та впроваджувати в життя державну оборонно-промислову політику;

органи господарського управління, що безпосередньо керують підпорядкованими об'єктами державної власності у оборонно-промисловій сфері та створюють умови для залучення до оборонно-промислової діяльності суб'єктів господарювання недержавних форм власності у відповідності зі змістом оборонно-промислової політики, що здійснюється;

суб'єкти господарювання незалежно від їх форм власності, що розробляють, виготовляють, супроводжують у експлуатації, модернізують, ремонтують та утилізують продукцію військового та подвійного призначення;

продавці або покупці, що супроводжують просування даної продукції у сфері обігу;

споживачі та експлуатанти, що використовують її за призначенням.

Оборонно-промислова політика — система загальнодержавних поглядів на процес функціонування та розвитку оборонно-промислової сфери країни, що реалізується уповноваженими органами державної влади шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів, спрямованих на урегулювання усієї сукупності соціально-економічних відносин, маючих місце між учасниками оборонно-промислової діяльності:

з приводу розроблення, випробування, виготовлення, продажу, придбання, експлуатації, модернізації, ремонту та утилізації озброєння та військової техніки із застосуванням технологій та засобів виробництва промислового характеру;

в умовах пануючого економічного устрою та в залежності від змісту актуальних завдань внутрішньої та зовнішньої політики держави.

Оборонно-промислова політика є складовою частиною:

воєнної політики держави стосовно забезпечення Збройних Сил України, інших військових формувань озброєнням та військовою технікою відповідної якості та у потрібній кількості, необхідних для їх технічної оснащеності з метою від-

¹⁰ В даному випадку в залежності від обраної моделі оборонно-промислового сектора економіки України категорія «оборонно-промислова сфера» може бути замінена на категорії «оборонна промисловість» або «оборонно-промисловий комплекс».

биття військової агресії та забезпечення воєнної безпеки держави;

державної промислової політики відносно застосування та розвитку технологій та засобів виробництва загальнопромислового характеру;

державної зовнішньоекономічної політики з точки зору ролі та місця експорту й імпорту озброєння та військової техніки, їх складових частин, а також інших матеріально-технічних і нематеріальних ресурсів, що використовуються в їх розробленні, виготовленні та технічному супроводі протягом усього життєвого циклу, відповідних робіт та послуг в загальних обсягах експортних поставок та імпортованих закупівель країни.

За своїм змістом вона безпосередньо корелюється з державною воєнно-економічною, військово-технічною, науково-технічною, інноваційною, зовнішньоторгівельною політикою.

Оборонно-промислова сфера — науково-виробниче та комерційне середовище, що існує поза галузевими та іншими утвореннями, але в умовах відповідних організаційних, правових, науково-технічних, технологічних, фінансово-економічних та інших обмежень, які є результатом дії закономірностей відповідного економічного устрою та реалізації сукупності соціально-економічних відносин, об'єктивно виникаючих між учасниками оборонно-промислової діяльності з приводу розроблення, випробування, виготовлення, продажу, придбання, експлуатації, модернізації, ремонту та утилізації озброєння та військової техніки із застосуванням технологій та засобів виробництва промислового характеру.

Оборонна промисловість — відособлена галузь економіки, яка:

має статус суб'єкта макроекономічних відносин у умовах пануючого економічного устрою¹¹;

здатна відтворювати повний життєвий цикл продукції, що випускається, на основі застосування технологій та засобів виробництва промислового характеру в межах власної системи кооперації;

є областю, де реалізується уся сукупність соціально-економічних відносин з приводу розроблення, випробування, виготовлення, продажу, придбання, експлуатації, модернізації, ремонту і утилізації озброєння та військової техніки, продукції подвійного призначення, які виникають між учасниками оборонно-промислової діяльності.

Оборонно-промисловий комплекс — відособлена сукупність галузей економіки, яка:

є системним утворенням з відповідними системоутворюючими чинниками;

має статус суб'єкта макроекономічних відносин у умовах пануючого економічного устрою¹¹;

здатна відтворювати повний життєвий цикл продукції, що випускається, на основі застосування технологій і засобів виробництва промислового характеру;

об'єднує в собі усю сукупність соціально-економічних відносин між учасниками оборонно-промислової діяльності з приводу розроблення, випробування, виготовлення, продажу, придбання, експлуатації, модернізації, ремонту і утилізації озброєння та військової техніки, продукції подвійного призначення, а також однотипної їм продукції цивільного призначення, розроблення, виготовлення і технічний супровід в експлуатації якої вимагає використання аналогічних видів технологій та засобів виробництва;

функціонує в межах міжгалузевої кооперації, структура якої визначається набором технологій та засобів виробництва різних галузей промисловості, необхідних для випуску зазначеної продукції.

Проте нормативно-правове поле, що необхідне для цілеспрямованого реформування оборонно-промислової сфери, буде неповним без наявності інших актуальних законодавчих та нормативних актів, що стосуються:

військово-технічного співробітництва з іноземними державами, його форм і методів;

процедур закупівлі імпортованої військової техніки, постановки її на озброєння в Збройних Силах України, інших військових формуваннях, здійснення експлуатації;

умов виникнення та технології реалізації офсетних схем як складової частини зовнішньоекономічної діяльності, супутньої експорту вітчизняного озброєння та військової техніки;

порядку інвестування в оборонно-промислову сферу;

розширення нормативно-правових рамок державно-приватного партнерства в оборонно-промисловій сфері;

єдиного порядку розроблення та постановки на серійне виробництво вітчизняного озброєння і військової техніки;

застосування у вітчизняній продукції військового призначення матеріалів і комплектуючих виробів імпортованого походження, включаючи елементну базу радіоелектронних компонентів;

створення нормативної бази уніфікації, стандартизації та каталогізації озброєння і військової техніки, що використовуються в Україні;

¹¹ Статус суб'єкта макроекономічних відносин у деяких галузевих та міжгалузевих утворень не лише дає уявлення про їх вплив на формування міжгалузевих пропорцій і відчутну величину вкладу у внутрішній валовий продукт, але і свідчить про наявність відповідних відносин з іншими галузями вітчизняної економіки. Тобто зазначена відособленість оборонної промисловості та оборонно-промислового комплексу має відносний (чисто технологічний) характер, що визначається специфічністю продукту їх діяльності.

ліквідації інших прогалин в нормативному забезпеченні життєдіяльності оборонно-промислової сфери шляхом розробки та впровадження відповідних державних і галузевих стандартів щодо найбільш насущних проблем нормотворчості, планомірного впровадження стандартів Європейського Союзу та НАТО, міжнародних стандартів серії ISO с перспективою створення вітчизняної системи стандартизації, адаптованої до міжнародних вимог тощо.

Відносно функціональної структури оборонно-промислової сфери та відповідної системи державного управління, виходячи із зарубіжного досвіду та управлінських традицій вітчизняної економіки, найбільш принциповим моментом є її організаційна побудова, яка повинна відповідати наступним обов'язковим вимогам:

спрямованість на вирішення актуальних завдань, що впливають з основних положень внутрішньої та зовнішньої політики держави;

здатність до поєднання інтересів держави, галузей, регіонів та суб'єктів господарювання, координації їх діяльності;

гарантоване збереження та подальше вдосконалення ринкового характеру оборонно-промислової діяльності в реальних економічних умовах;

забезпечення інноваційної спрямованості, сприйнятливості до пануючих тенденцій науково-технічного прогресу;

планомірне підвищення ефективності діяльності з подальшим виходом на рівень, сумірний із загальносвітовими показниками;

цілеспрямоване формування передумов для досягнення господарської самодостатності, набуття спроможності подальшого саморозвитку.

За такими критеріями із усіх можливих варіантів практичну доцільність, на нашу думку, можуть представляти три моделі у вигляді:

або позасистемної сукупності окремих частин різних галузей промисловості, кожна з яких спеціалізується на розробці і виготовленні певних видів озброєння та військової техніки, не будучи при цьому суб'єктом макроекономічних відносин (варіант 1);

або відособленої галузі промисловості, яка є суб'єктом макроекономічних відносин і об'єднує в собі відповідні види економічної діяльності та підприємства, що спеціалізуються на розробці і виробництві усієї номенклатури озброєння та військової техніки, потрібної країні (варіант 2);

або промислового комплексу, що є суб'єктом макроекономічних відносин та системною сукупністю окремих галузей промисловості, головним системоутворюючим фактором якої виступає розробка і виготовлення озброєння та військової техніки, при наявності в ньому паралельного виробництва технологічно аналогічної цивільної продукції (варіант 3).

Схема, що передбачається варіантом 1, притаманна країнам, які або не володіють значним промисловим потенціалом, або не мають серйозних потреб у власному озброєнні. Виробництво продукції військового призначення в даному випадку не відноситься до державних пріоритетів, перспективи його розвитку досить обмежені як у науково-технічному, так і в організаційному плані в силу об'єктивних труднощів:

в управлінні розрізненими елементами оборонно-промислової сфери при наявності високих міжгалузевих бар'єрів;

в створенні єдиної системи науково-технічної та виробничої кооперації, необхідної для комплексування складних систем озброєння із складових частин, вироблених в різних галузях.

Головна перевага цього варіанту полягає в його дешевизні.

Зведення підприємств, що спеціалізуються на створенні і виробництві озброєння та військової техніки, в одну окрему оборонну галузь промисловості відповідно до варіанту 2, як ні парадоксально, викличне істотний розлад у звичній побудові промислового сектора будь-якої економічно розвиненої країни і спричинить за собою цілий ряд негативних наслідків для національної економіки у вигляді:

штучного поділу класичних галузей промисловості (авіабудування, суднобудування, приладобудування тощо) на дві частини: військову та цивільну;

невідворотного дублювання систем управління ними, а, значить, необхідності синхронізації державної промислової політики, як в оборонній галузі, так і в тих галузях, які зайняті виробництвом цивільної продукції, що при такій схемі є досить проблематичним;

неминучого розриву вже напрацьованих схем науково-технічної та виробничої кооперації тощо.

При всій своїй компактності, простоті, наближеності до традиційного розуміння сутності класичної галузі промисловості (єдині предмет і продукт праці, характерна тільки для них схема господарських зв'язків), адаптивності до великого кола можливих систем державного управління використання такого роду моделей виправдане лише при незначній і однотипній номенклатурі озброєння, що виробляється. Комплексність, різноманітність, багатопрофільність та підвищена наукоємність сучасної військової техніки вписується в таку модель з великими труднощами і не завжди, що є істотним стримуючим фактором у її застосуванні.

Сенс варіанта 3 зводиться до надання оборонно-промисловій сфері властивостей системного угруповання шляхом створення на основі системного

підходу промислового комплексу, до складу якого увійдуть кілька галузей промисловості, що перебивають за своєю спеціалізацією потрібну номенклатуру озброєння і його складових частин та володіють необхідним науково-технічним та виробничим потенціалом для розширеного відтворення сучасної військової техніки з високим ступенем складності та інтегрованості.

Така модель, що характерна для різнопланових видів господарської діяльності з розгалуженим та різноманітним древом цілей, здатна:

нівелювати основні недоліки перших двох варіантів;

за рахунок виникнення синергетичного ефекту чутливо знизити для держави вартість утримання оборонно-промислової сфери;

перетворити її на самодостатній сектор економіки з потужними науково-технічними і виробничими можливостями, вагомими перспективами подальшого саморозвитку, який буде не тільки своєчасно вирішувати актуальні завдання щодо підвищення технічної оснащеності силових структур і збереження за країною лідируючих позицій на світовому ринку озброєнь, а й ефективно сприяти загальному прогресу суспільства.

При цьому у варіанта 3 є одна важлива особливість: кожна галузь, яка увійде до складу оборонно-промислового комплексу (далі — ОПК), повинна взяти на себе відповідальність за виробництво не тільки військової, але і цивільної продукції, що відноситься до її профілю. Однак ця обставина, яку в початковий момент процесу реформування, можна зарахувати до істотних недоліків даної моделі, при правильній постановці справи здатна згодом перерости в незаперечну перевагу, бо налагодження ефективного трансферу технологій між військовим і цивільним виробництвом неминуче призведе до зростання темпів розвитку останнього.

Саме за таким принципом побудована господарська діяльність найбільш просунутих зарубіжних фірм — провідних світових виробників озброєння та військової техніки, у яких частина цивільної продукції в обсягах виробництва, як правило, значно перевищує питому вагу військової номенклатури, будучи надійною гарантією їх фінансової стійкості за рахунок більш високої еластичності споживчого ринку.

Нинішня ситуація в оборонно-промисловій сфері України частково відображає кожен з представлених варіантів і характеризується своєю положивчастістю і незавершеністю.

У результаті реалізації Указів Президента України від 9 грудня 2010 року №1085/2010 та від

28 грудня 2010 року №1245/2010 [23, 24] її організаційна структура, система державного управління нею, процес вироблення та здійснення державної оборонно-промислової політики виглядають, м'яко кажучи, не переконливо.

Скорочення кількості центрів прийняття рішень шляхом створення Державного концерну «Укроборонпром» [5, 28] та Закон України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі» [25] цілком проблему не вирішують.

У своєму сьгоднішньому вигляді при відсутності статусу суб'єкта державної оборонно-промислової політики, бюджетних відносин, державного оборонного замовлення, державних цільових програм, військово-технічного співробітництва з іноземними державами, інших владних повноважень концерн об'єктивно не здатний утілити на практиці засадничі закономірності та особливості оборонно-промислової діяльності. Будучи за задумом переважно ринковою структурою, він за своїм фактичним змістом, формам і методам роботи швидше нагадує яскраве породження командно-адміністративної системи, притаманне плановій економіці, і з цієї причини в принципі не може поліпшити управління оборонно-промисловою сферою в ринкових умовах.

Мають місце й інші кричущі суперечності, які обумовлюють відвертий застій в її організаційному, функціональному, економічному, науково-технічному і виробничому розвитку.

Тому, враховуючи зміст завдань, що стоять перед оборонно-промисловою сферою на сучасному етапі, найбільш оптимальним, на нашу думку, слід визнати варіант 3, у практичному здійсненні якого особливе значення передбачається приділити подоланню унітарності державних оборонних підприємств шляхом їх корпоратизації, тобто акціонуванню зі збереженням 100,0% акцій у власності держави.

На відміну від поширеної точки зору, коли корпоратизація розглядається як один з етапів приватизації [13], нас у цьому процесі цікавить зовсім інший аспект — вирішення проблеми неподільності статутного капіталу унітарного підприємства¹².

Саме корпоратизація дає таку можливість, бо: акціонування унітарного підприємства дозволяє поділити його статутний капітал на відповідну кількість частин, кожна з яких забезпечена відповідним цінним папером (акцією);

збереження 100,0% акцій корпоратизованого підприємства за державою по суті залишає його у сфері державних інтересів.

¹² Автори зовсім не заперечують проти приватизації підприємств оборонно-промислового комплексу і розглядають її у якості найбільш ефективного способу залучення інвестицій для подальшого розвитку. Однак як свідчить вітчизняний досвід приватизації (на жаль, не завжди позитивний) у цій важливій справі не повинно бути невиправданої поспішності. На нашу думку, приватизація в ОПК матиме сенс тільки після завершення структурної перебудови.

При цьому необхідно зазначити, що перехід на акціонерну організаційно-правову форму оборонних підприємств значною мірою змінить механізми управління державною власністю в оборонно-промисловому комплексі, коли право прийняття остаточних рішень буде належати не органу управління, а зборам акціонерів, в якому даному органу управління відводиться переважна роль за рахунок збереження контрольного пакета акцій у власності держави. Єдина незручність полягає в необхідності отримання відповідних вказівок Кабінету Міністрів на голосування з кожного питання порядку денного, що розглядається зборами акціонерів.

В той же час корпоратизація оборонних підприємств розкриває широкі перспективи для їх галузевого і тематичного комплексування з метою забезпечення:

повноти і безперервності господарського управління шляхом створення державних акціонерних холдингових компанії за галузевою ознакою, що представляють собою галузеві (підгалузеві) горизонтально-інтегровані науково-виробничі об'єднання підприємств;

цілеспрямованості діяльності ОПК на вирішення найбільш актуальних науково-технічних і виробничих завдань шляхом створення акціонерних товариств за тематичною ознакою, що представляють собою вертикально-інтегровані науково-виробничі об'єднання підприємств, призначені для реалізації конкретних науково-технічних, виробничих та зовнішньоекономічних проектів і програм, пов'язаних з підвищеними інноваційними та іншими ризиками, в тому числі за участю суб'єктів господарювання недержавних форм власності та банківського капіталу;

синтезу галузевих та програмно-цілевих методів управління за рахунок одночасного входження підприємств частиною своїх акцій як в галузеві (підгалузеві) державні акціонерні холдингові компанії, так і в тематичні акціонерні товариства, що створені для реалізації конкретних проектів і програм;

єдності науково-технічної, економічної та виробничої політики, що провадяться, пріоритетності принципів стратегічного менеджменту шляхом створення Національної акціонерної компанії «Укроборонпром», яка володіє контрольними пакетами акцій вищевказаних галузевих (підгалузевих) державних акціонерних холдингових компаній, тематичних акціонерних товариств, часткою акцій підприємств оборонно-промислового комплексу (для збільшення рівня капіталізації даної компанії);

інноваційної спрямованості діяльності ОПК шляхом реального зближення науки і виробництва за рахунок єдиних економічних та інших інтересів

промислових підприємств, науково-дослідних інститутів, конструкторських та технологічних бюро, що об'єктивно виникають у них в результаті участі в галузевих (підгалузевих) державних акціонерних холдингових компаніях і тематичних акціонерних товариствах та отримання права на частину прибутку від поточної діяльності галузі (підгалузі) ОПК або реалізації конкретних проектів і програм;

інвестиційної привабливості вітчизняного оборонно-промислового комплексу та його складових частин (НАК «Укроборонпром», галузеві державні акціонерні холдингові компанії, тематичні акціонерні товариства, конкретні підприємства) шляхом підвищення рівня їх капіталізації та розкриття об'єктивної ринкової вартості;

умов для послідовного наближення ОПК до фінансової самоокупності, науково-технічної, економічної та виробничої самодостатності, набуття ним здатності до саморозвитку.

При такому підході в статутні капітали вищевказаних господарських структур увійдуть:

1) Національна акціонерна компанія «Укроборонпром»:

не менше 20,0% акцій кожного підприємств оборонно-промислового комплексу (акціонерні товариства, 100,0% акцій яких належать державі);

не менше 50,0% плюс одна акція кожної галузевої (підгалузевої) державної акціонерної холдингової компанії;

2) кожна галузева (підгалузева) державна акціонерна холдингова компанія:

не менше 50,0% плюс одна акція кожного з підприємств оборонно-промислового комплексу (акціонерного товариства, 100,0% акцій якого належать державі), яке увійде до її складу.

Статутний капітал кожного тематичного акціонерного товариства, створеного (при необхідності) для реалізації конкретного науково-технічного або виробничого проекту чи програми, передбачається сформулювати в таких пропорціях (рис. 1)¹³:

50,0% статутного капіталу плюс одна акція — за рахунок пакета акцій НАК «Укроборонпром»;

до 25,0% статутного капіталу мінус одна акція — за рахунок пакетів акцій суб'єктів господарювання недержавних форм власності та комерційних банків;

не менше 25,0% статутного капіталу — за рахунок пакетів акцій підприємств оборонно-промислового комплексу (акціонерних товариств, 100,0% акцій яких належать державі), що беруть участь в реалізації даного проекту або програми.

Тоді акції кожного із підприємств оборонно-промислового комплексу (акціонерного товариства,

¹³ Зазначені співвідношення наведені тільки у якості наочного прикладу, як один з можливих варіантів, і можуть бути переглянуті.

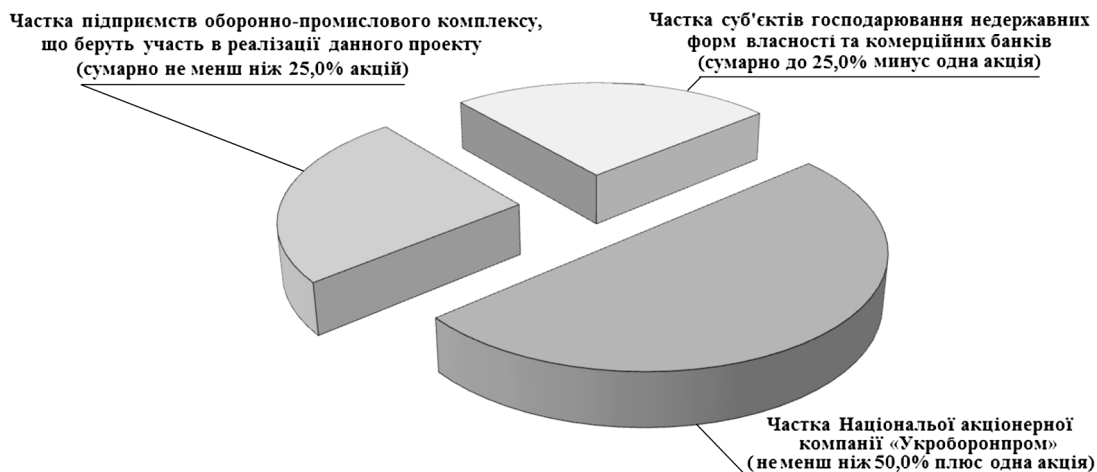

Рис. 1. Формування статутного капіталу тематичного акціонерного товариства, призначеного для реалізації конкретного проекту або програми

100,0% акцій якого належать державі) розподіляться наступним чином (рис. 2)¹⁴:

не менше ніж 20,0% акцій — внесок в статутний капітал НАК «Укроборонпром»;

не менше ніж 50,0% плюс одна акція — внесок в статутний капітал галузевої (підгалузевої) державної акціонерної холдингової компанії, до якої відноситься підприємство¹⁵;

до 20,0% акцій — внески в статутні капітали тематичних акціонерних товариств, що призначені для реалізації конкретних проектів або програм, в яких бере участь підприємство¹⁶;

не менше ніж 10,0% мінус одна акція резервується для забезпечення пільгової підписки для керів-

ництва та членів трудового колективу у разі можливої приватизації.

При цьому слід підкреслити наступні важливі обставини:

засновником Національної акціонерної компанії «Укроборонпром» повинен виступати Кабінет Міністрів України;

йому має належати виключне право на розміщення акцій підприємств ОПК, галузевих (підгалузевих) державних акціонерних холдингових компаній, НАК «Укроборонпром», що перебувають у державній власності, яке реалізується шляхом випуску його нормативних актів (постанов чи розпоряджень);

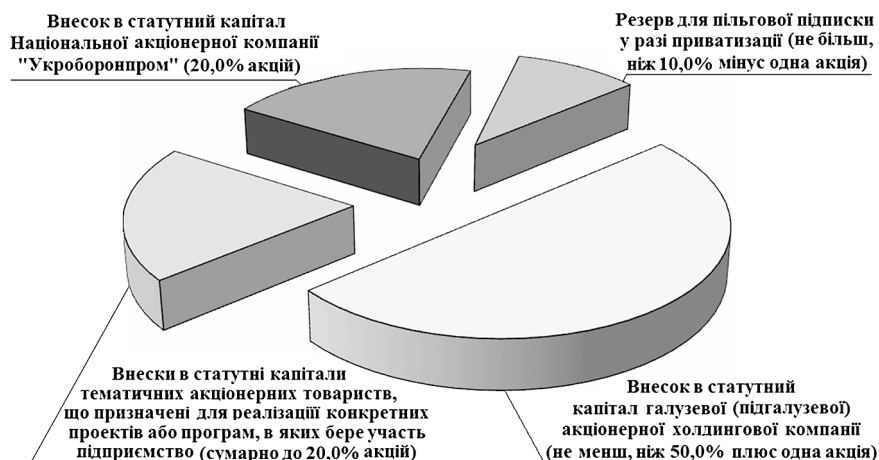

Рис. 2. Розподіл статутного капіталу підприємства оборонно-промислового комплексу (публічного акціонерного товариства)

¹⁴ Зазначені співвідношення наведені тільки у якості наочного прикладу, як один з можливих варіантів, і можуть бути переглянуті.

¹⁵ Підприємство може входити тільки до однієї галузевої (підгалузевої) державної акціонерної холдингової компанії.

¹⁶ Підприємство може брати участь у реалізації кількох проектів і програм та входити до кількох тематичних акціонерних товариств. При цьому сума пакетів акцій, розміщених у статутному капіталі кожного з них, не може перевищувати 20,0% статутного капіталу підприємства.

галузеві (підгалузеві) державні акціонерні холдингові компанії необхідно створювати не з кон'юнктурних міркувань на основі фактичного стану, який сформувався в тій чи іншій галузі або підгалузі оборонно-промислового комплексу (за принципом «від досягнутого»), а в залежності від змісту найбільш актуальних завдань з розвитку конкретних видів озброєння, що безумовно буде супроводжуватися відповідним перерозподілом існуючих експериментальних та виробничих потужностей між підприємствами, їх реорганізацією, а, може бути, і створенням нових юридичних осіб;

Детальніше.

В якості одного з можливих варіантів пропонується створити державні акціонерні холдингові компанії на базі наступних галузей і підгалузей ОПК:

- авіаційна промисловість;*
- суднобудівна промисловість;*
- танкобудівна та автомобільна галузь;*
- галузь загального машинобудування;*
- приладобудівна галузь;*
- підгалузь артилерійського та стрілецького озброєння;*
- підгалузь інженерного озброєння;*
- підгалузь радіолокації та гідролокації;*
- підгалузь спеціальної оптики та оптоволоконних систем;*
- підгалузь спеціальної хімії та боєприпасів;*
- підгалузь тактичного ракетного озброєння і високоточних засобів ураження;*
- підгалузь матеріалознавства та військової амуніції;*
- зовнішньоекономічна діяльність ОПК.*

в кожній галузевій (підгалузевій) державній акціонерній холдинговій компанії (за винятком зовнішньоекономічної діяльності) необхідно визначити головну профільну наукову організацію і призначити Генерального конструктора з відповідного виду озброєння та військової техніки.

для забезпечення реалізації найбільш загальних для оборонно-промислового комплексу функцій доцільно мати ряд науково-дослідних, проектних та інших організацій центрального підпорядкування, які не будуть входити до складу галузевих (підгалузевих) державних акціонерних холдингових компаній;

Детальніше.

В якості одного з можливих варіантів пропонується створити такі організації центрального підпорядкування:

Центральний науково-дослідний економічний інститут оборонно-промислового комплексу;

Центральний проектно-дослідний інститут оборонно-промислового комплексу з питань технології механічної обробки;

Центральний проектно-дослідний інститут оборонно-промислового комплексу з питань технології приладобудування;

Центральний науково-дослідний інститут оборонно-промислового комплексу з питань стандартизації;

Центральний проектно-технологічний інститут оборонно-промислового комплексу з питань енергоефективності;

Центральний проектний інститут оборонно-промислового комплексу.

не слід допускати участь суб'єктів господарської діяльності недержавних форм власності та комерційних банків у галузевих (підгалузевих) державних акціонерних холдингових компаніях, бо вони, як правило, мають інтерес не до якоїсь галузі, а до конкретних проектів;

їх участь у тематичних акціонерних товариствах, створених для реалізації конкретних проектів і програм, можлива тільки за умови збереження за державою контрольного пакета акцій у статутному капіталі таких акціонерних товариств.

Незважаючи на те, що нормативно-правове поле корпоративізації достатньо відпрацьовано [3, 10-11, 14, 16-22, 26-27, 29-31, 42 тощо], у ньому є цілий ряд протиріч [34], які належить усунути.

Так, стосовно правового режиму майна та обігу акцій корпоративізованих підприємств і холдингових компаній одночасно діють наступні норми чинного законодавства:

1) Господарський кодекс України [3]:

а) частина перша статті 85:

господарське товариство є власником майна, переданого йому засновниками і учасниками як внески;

б) частина п'ята статті 22:

держава реалізує право державної власності у державному секторі економіки через систему організаційно-господарських повноважень відповідних органів управління щодо суб'єктів господарювання, що належать до цього сектора і здійснюють свою діяльність на основі права господарського відання або права оперативного управління;

в) частина п'ята статті 126:

холдингова компанія — публічне акціонерне товариство, яке володіє, користується, а також розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств (крім пакетів акцій, що перебувають у державній власності);

2) частина перша статті 115 Цивільного кодексу України [42]:

господарське товариство є власником майна, переданого йому учасниками товариства як вклад до статутного (складеного) капіталу;

3) стаття 12 Закону України «Про господарські товариства» [20]:

товариство є власником майна, переданого йому учасниками у власність як вклад до статутного (складеного) капіталу;

4) частини дев'ята, десята та тринадцята статті 6 Закону України «Про холдингові компанії в Україні» [30]:

акції державних холдингових компаній не можуть бути передані в управління будь-яким особам;

державні пакети акцій (часток, паїв) та державне майно, передані державою до статутного капіталу державної холдингової компанії, не можуть бути відчужені або перебувати в заставі, використані для формування статутних капіталів будь-яких підприємств;

державній холдинговій компанії забороняється вчиняти будь-які дії, що можуть призвести до відчуження акцій (часток, паїв) або майна, внесених до її статутного капіталу, до завершення процесу її приватизації;

пакети акцій (часток, паїв) або інше майно, передані до статутного капіталу державної холдингової компанії, перебувають у державній власності і закріплюються за нею на праві господарського відання;

5) частина дев'ята статті 11 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» [27]:

нерухоме майно об'єктів державної власності, що не підлягають приватизації, не може бути відчужене, вилучене, передане до статутного капіталу господарських організацій і щодо такого майна не можуть вчинятися дії, наслідком яких може бути їх відчуження.

Наведені цитати виявляють цілий ряд законодавчо неврегульованих питань.

1. Цивільний кодекс [42] і Закон України «Про господарські товариства» [20] наділяє господарські товариства (в нашому випадку акціонерні товариства) статусом власників майна, переданого до складу їх статутних капіталів засновниками та учасниками, а Господарський кодекс [3], також відносячи його до власності господарських товариств, одночасно твердить, що таке майно належить їм на праві господарського відання або права оперативного управління, якщо засновником є держава. Тобто держава, будучи засновником акціонерного товариства, залишає за собою і власність на майно, і корпоративні права.

Таким чином порушується головний принцип акціонерної форми власності: отримання засновником акціонерного товариства корпоративних прав в обмін на його внесок до статутного капіталу.

2. Щось подібне відбувається і з холдинговими компаніями, які є однією з форм акціонерного товариства, а, отже, і господарського товариства.

З одного боку, на них поширюються вищезазначені норми Цивільного кодексу [42], Закону України «Про господарські товариства» [20], а також окремих статей Господарського кодексу [3] стосовно права власності на майно і акції, що увійшли в їх статутні капітали.

З другого боку, згідно з іншими статтями Господарського кодексу [3] і Закону України «Про

холдингові компанії в Україні» [30] в державних холдингових компаніях:

а) пакети акцій або майно, що передані до їх статутних капіталів, перебувають у державній власності і закріплюються за ними на праві господарського відання;

б) має місце максимальне обмеження обігу їх акцій:

вони не підлягають використанню з метою формування статутних капіталів будь-яких підприємств навіть з переважанням державної форми власності;

з ними не можна вчиняти будь-які дії, що можуть призвести до їх відчуження до завершення процесу приватизації тощо.

Всі ці обмеження є пережитком планової економіки, коли існувала єдина форма власності, державна. Вони абсолютно не кореспондуються з ринковими принципами, заснованими на рівності усіх форм власності.

3. Норма Закону України «Про управління об'єктами державної власності» [27] щодо нерухомого майна об'єктів державної власності, що не підлягають приватизації, була введена, швидше за все, для недопущення залучення в приватизаційні процеси майна суб'єктів господарювання, що мають важливе значення для національної економіки, до яких безумовно відносяться підприємства оборонно-промислового комплексу.

Але у схемі, запропонованій нами, відсутні якісь дії, спрямовані на зміну форми власності. НАК «Укроборонпром», галузеві (підгалузеві) державні акціонерні холдингові компанії, оборонні підприємства фактично залишаються у державній власності, а тематичні акціонерні товариства створюються лише при умові забезпечення державного контрольного пакету акцій в їх статутних капіталах. Більш того, дана непродумана норма унеможливує реструктуризацію підприємств ОПК і взагалі будь-яку структурну перебудову в оборонно-промисловому комплексі, бо практично більшість оборонних підприємств належить до переліку суб'єктів господарювання, що не підлягають приватизації.

Скасування усіх зазначених обмежень не потягне за собою негативних наслідків тому, що держава має можливість безальтернативно реалізувати своє право власності за допомогою стандартних процедур, що мають місце у діяльності акціонерних структур. Принциповим моментом при цьому є збереження контрольного пакету акцій кожної такої структури у власності держави.

Для врегулювання вказаних суперечностей і створення належних умов для реформування оборонно-промислового комплексу пропонуються деякі давно назрілі зміни до чинних законодавчих актів, що стосуються виключно підприємств ОПК і наведені в додатку до даної статті.

Запропонована організаційна структура ОПК має на увазі наступний розподіл повноважень:

вироблення та реалізація державної оборонно-промислової політики — Кабінет Міністрів України; управління об'єктами державної власності та поточною господарською діяльністю — НАК «Укроборонпром» та галузеві (підгалузеві) державні акціонерні холдингові компанії в межах повноважень, які визначаються їх статутними функціями, за винятком процедур, що є прерогативою Кабінету Міністрів України;

Детальніше.

Винятки стосуються:

формування статутних капіталів НАК «Укроборонпром» та галузевих державних акціонерних холдингових компаній, а також участі НАК «Укроборонпром» і конкретних підприємств у формуванні статутних капіталів тематичних акціонерних товариств;

подальшого руху їх акцій.

управління конкретними проектами і програмами — НАК «Укроборонпром» та тематичні акціонерні товариства, які створюються за необхідністю.

У цьому зв'язку представляється доцільною організація у складі Кабінету Міністрів України відповідного структурного підрозділу і введення нової посади профільного Віце-прем'єр-міністра України.

Реалізація зазначеної схеми можлива відповідно до трьох сценаріїв.

Перший (рис. 3).

На період реформування оборонно-промислового комплексу (3-4 роки) створюється центральний орган виконавчої влади, що володіє усіма повноваженнями з управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловій сфері, які встановлені чинним законодавством. Йому перепідпорядковуються усі підприємства оборонно-промислового комплексу.

Цей орган негайно проводить реструктуризацію та корпоратизацію підприємств ОПК і вносить Кабінету Міністрів України пропозиції щодо створення НАК «Укроборонпром», галузевих (підгалузевих) державних акціонерних холдингових компаній, тематичних акціонерних товариств (при необхідності).

Після того, як Кабінет Міністрів України своїми нормативними актами сформує зазначені об'єднання підприємств, потреба в такому центральному органі виконавчої влади відпадає і він може бути ліквідований.

Переваги: істотне прискорення процесу реформування ОПК за рахунок наявності керівного органу, що володіє всіма необхідними повноваженнями в оборонно-промисловій сфері, передбаченими чинним законодавством.

Недоліки:

а) збільшення чисельності управлінського персоналу державних органів влади;

б) значний часовий інтервал, необхідний для створення нового центрального органу виконавчої влади і перепідпорядкування йому всіх підприємств ОПК;

в) в такому ході подій не знаходиться місця Державному концерну «Укроборонпром».

Другий (рис. 4).

Державний концерн «Укроборонпром» здійснює реструктуризацію та корпоратизацію підприємств ОПК. Але офіційно надати Кабінету Міністрів України пропозиції щодо створення НАК «Укроборонпром», галузевих (підгалузевих) державних акціонерних холдингових компаній, тематичних акціонерних товариств (при необхідності) він не може, бо не має відповідних повноважень.

Цю роботу може виконати тільки центральний орган виконавчої влади, наприклад Міністерство економічного розвитку і торгівлі. Але тоді необхідно перепідпорядкувати йому всі підприємства ОПК, після чого подальші роль і місце Концерну стають невизначеними.

Кабінет Міністрів України своїми нормативними актами формує НАК «Укроборонпром», галузеві (підгалузеві) державні акціонерні холдингові компанії, тематичні акціонерні товариства (при необхідності), після чого усі підприємства ОПК виводяться з підпорядкування Міністерства економічного розвитку і торгівлі.

Переваги: відсутність необхідності створення нового центрального органу виконавчої влади.

Недоліки:

а) значний часовий інтервал, необхідний для перепідпорядкування усіх підприємств ОПК Міністерству економічного розвитку і торгівлі;

б) невизначеність подальшої долі Державного концерну «Укроборонпром».

Третій (рис. 5).

Державний концерн «Укроборонпром» здійснює реструктуризацію та корпоратизацію підприємств ОПК.

Кабінет Міністрів України, як засновник Концерну, в ініціативному порядку своїми нормативними актами:

1) корпоратизує Державний концерн «Укроборонпром» і перетворює його в НАК «Укроборонпром», наповнюючи статутний капітал Компанії пакетами акцій підприємств ОПК;

2) створює:

а) галузеві (підгалузеві) державні акціонерні холдингові компанії, при цьому:

формує їх статутні капітали за рахунок контрольних пакетів акцій підприємств;

передає контрольні пакети акцій даних компаній до статутного фонду НАК «Укроборонпром»;

б) бере участь у створенні тематичних акціонерних товариств (при необхідності), що ілюструється рис. 6.

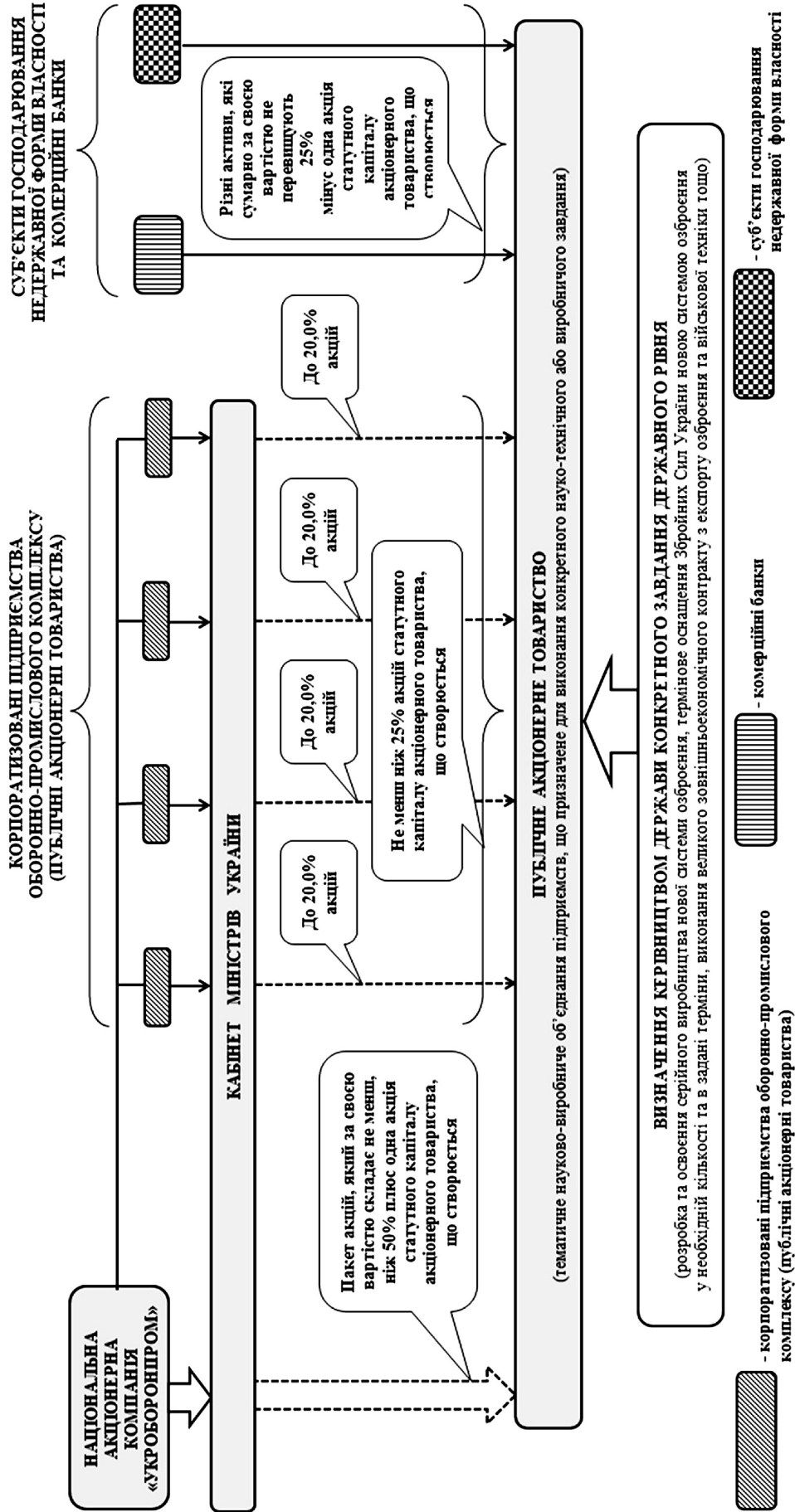

Рис. 6. Створення вертикально-інтегрованих науково-виробничих об'єднань підприємств за тематичною ознакою, призначених для вирішення конкретних науково-технічних та виробничих завдань підвищеної відповідальності, пов'язаних з високим ступенем ризиків

При цьому сценарії досягається найбільш істотна мінімізація чисельності управлінського персоналу державних органів влади та часового інтервалу, необхідного для реформування ОПК, і зберігаються роль і місце Державного концерну «Укроборонпром» в життєдіяльності оборонно-промислового комплексу.

Таким чином пропонується сформуванню організаційну структуру вітчизняного оборонно-промислового комплексу та систему державного управління ним.

У ході процесу реформування вітчизняного оборонно-промислового комплексу слід також врахувати, що в тій міжнародній, військової та економічної обстановці, яка нині склалася, незмірно зростає значення військово-технічного співробітництва України з іноземними державами [2, 32, 37, 44].

У цій області має місце парадоксальна ситуація, коли роль даної ділянки роботи з кожним днем збільшується, а відповідна управлінська вертикаль в державних органах влади відсутня, бо основні повноваження і обов'язки розпорозені між різними міністерствами і відомствами, жодне з яких не несе сукупної відповідальності за стан справ у зазначеній сфері.

До недавнього часу, поки у зовнішньоекономічній діяльності ОПК переважав експорт вітчизняного озброєння, а її імпортна складова стосувалася в основному Російської Федерації та інших країн СНД, на рівні державного управління цілком можна було обмежитися виконанням:

представницьких функцій у вигляді забезпечення роботи двосторонніх комісій в рамках укладених міждержавних угод;

коопераційних функцій у вигляді реалізації угод з Російською Федерацією та Білоруссю про науково-технічну та виробничу кооперацію в оборонно-промисловій сфері (включаючи окремі угоди з Росією про науково-технічну та виробничу кооперацію у авіаційній промисловості та ракетно-космічній галузі);

контрольних функцій у вигляді експортного контролю.

Тепер же, коли область військово-технічного співробітництва незмірно розширюється і на порядок денний поставлені актуальні завдання рішучої зміни зовнішньоекономічного вектору ОПК України з ринку СНД на інші країни, подолання імпортової залежності від Російської Федерації, диверсифікації джерел імпортих закупівель та каналів експортних поставок, здійснення в значних обсягах імпорту готового озброєння [35], збільшення експорту української військової техніки, поліпшення його структури, інтенсифікації робіт щодо просування вітчизняної наукомісткої продукції на світовий ринок, цього вже явно недостатньо.

Радикально зазначена проблема може бути вирішена шляхом створення нового центрального орга-

ну виконавчої влади з питань військово-технічного співробітництва України з іноземними державами (державне агентство, державна служба), що здійснює свою діяльність через профільного віцепрем'єр-міністра і виконує наступні функції:

1) організація та супровід на урядовому рівні: військово-технічного, зовнішньоторговельного, виробничого та технологічного співробітництва України з іноземними державами, що стосується озброєння та військової техніки, високих технологій;

безпосередньої реалізації державної експортної та імпортової політики в області озброєння та військової техніки;

участі України в міжнародному розподілі праці у військово-промисловій області, включаючи систему міжнародної науково-технічної та виробничої кооперації;

координації діяльності у зазначеній сфері центральних органів виконавчої влади, інших суб'єктів державного та господарського управління;

закупівлі за кордоном ліцензій на виробництво озброєння та військової техніки, наукоємних технологій, що використовуються при їх розробці та виготовленні;

супроводження спільних проектів з іноземними партнерами (спільні підприємства, спільна науково-технічна та виробнича діяльність, офсет тощо);

2) контроль в межах чинного законодавства імпорту та експорту озброєння та військової техніки, продукції подвійного призначення, наукоємних технологій, високотехнологічних товарів;

3) складання й організація реалізації міждержавних угод з військово-технічного співробітництва з іноземними державами, поточна робота міждержавних комісій.

Зазначений орган державного управління може бути створений на базі існуючої Державної служби експортного контролю шляхом відповідного перегляду та цілеспрямованого розширення її функцій, повноважень та обов'язків.

Лише з урахуванням перебудови системи військово-технічного співробітництва з іноземними державами увесь комплекс заходів з реформування вітчизняного оборонно-промислового комплексу набуває завершеного вигляду.

Висновки та пропозиції

З метою збереження обраної логіки дослідження автори вважають за необхідне нагадати, що, на їх думку, методологічні засади подолання несприятливого стану в оборонно-промисловій сфері полягають у застосуванні головних принципів загальної теорії систем (системний підхід) і викладені ними в [43]. Мається на увазі завершення формування вітчизняного оборонно-промислового комплексу

шляхом інтеграції усіх учасників оборонно-промислової діяльності, включаючи розробників і виробників техніки військового та подвійного призначення, її споживачів та експлуатантів, відповідні органи державного та господарського управління тощо, в єдине угруповання, яке хоч і має міжвідомчу та міжгалузеву структуру, але підвладне основоположним закономірностям системної цілісності.

Що стосується науково-методичного апарату цих назрілих перетворень, то його зміст зводиться до методичного забезпечення поетапної реалізації комплексу послідовних і узгоджених між собою заходів такої спрямованості:

1) об'єктивна оцінка фактичного стану, збереженого науково-технічного та виробничого потенціалу, спроможності до подальшої трансформації і розвитку оборонних підприємств шляхом проведення поглибленого техніко-економічного аналізу їх господарської діяльності;

2) адаптація оборонних підприємств до умов нового життєвого циклу шляхом оптимізації їх господарської діяльності з точки зору вимог ринкового середовища та особливостей оборонно-промислової сфери (реструктуризація) за наступними критеріями:

здатність до освоєння ринкових принципів роботи;

сприйнятливність до інновацій і досягнень науково-технічного прогресу;

готовність до переходу на акціонерну організаційно-правову форму;

3) відхід від адміністративних методів управління оборонно-промисловою сферою шляхом впровадження акціонерних принципів побудови оборонно-промислового комплексу, як системного утворення за участю усіх учасників оборонно-промислової діяльності, шляхом:

корпоратизації оборонних підприємств;

створення на основі акціонерних залежностей їх інтегрованих науково-виробничих об'єднань, у тому числі за участю суб'єктів господарювання недержавних форм власності;

формування на цій базі принципово нової організаційної структури ОПК та системи державного управління ним.

Зміст науково-методичного апарату здійснення перших двох етапів розкривається в [8, 9]. Предмету дослідження третього етапу присвячена дана публікація.

1. Авторами розкриті основні протиріччя, які мають місце в оборонно-промисловій діяльності на сучасному етапі.

Наявність цих протиріч породжує цілий круг актуальних різнопланових проблем, що вимагають негайного вирішення.

Але форми і методи їх розв'язування кардинально залежать від обраної моделі функціональної

побудови оборонно-промислової сфери у існуючому економічному середовищі.

Таким чином, ключовим моментом усього процесу реформування оборонно-промислової сфери є формування її організаційної структури, яка здатна в ринкових умовах забезпечити:

безперервне і надійне державне управління оборонно-промисловою діяльністю у країні;

повноцінне функціонування усіх суб'єктів господарювання, що беруть участь у розробленні, виготовленні і технічному супроводі протягом усього життєвого циклу техніки військового та подвійного призначення;

досягнення ними прийняттого рівня ефективності;

вирішення поставлених завдань щодо технічного оснащення Збройних Сил України, інших військових формувань озброєнням та військовою технікою, їх просування на світовий ринок.

2. З метою вибору дієздатного варіанту функціональної побудови оборонно-промислової сфери в роботі розглянуто та проаналізовано три можливі моделі у вигляді позасистемної сукупності окремих частин різних галузей промисловості, кожна з яких спеціалізується на розробці і виготовленні певних видів озброєння та військової техніки, окремої галузі промисловості, промислового комплексу.

Проте, вибір найбільш оптимальної з них нашою вважається на теоретичну невизначеність категорій «промисловість» та «промисловий комплекс».

Наявні методологічні підходи до змісту цих понять, як правило, розкривають їх не за допомогою особистих характерних ознак, а іншим чином:

або через особливості того соціально-економічного середовища, в якому вони існують на певному часовому інтервалі;

або шляхом зведення в одну сукупність усіх суб'єктів господарювання, що беруть участь у створенні та виготовленні того чи іншого продукту.

Така непослідовність призводить до абсолютно нез'ясовної тенденції, коли, незважаючи на кардинальну зміну економічної ситуації у нашій країні з адміністративно-планової на ринкову, неринкове розуміння промисловості досі знаходить широке ходіння в сучасній вітчизняній науці і практиці.

Усвідомлюючи дискусійний характер цих питань, автори однак розділяють точку зору, згідно з якою єдиними універсальними критеріями віднесення якогось виробництва до промислового є штучність продукту праці та його машинність, а промисловість — це система соціально-економічних відносин з приводу виробництва штучних продуктів машинним способом.

З цих позицій нами:

формулюється власне розуміння категорій «оборонно-промислова діяльність», «оборонно-

промислова політика», «оборонно-промислова сфера», «оборонна промисловість», «оборонно-промисловий комплекс»;

чиниться висновок про те, що, виходячи зі змісту завдань з розробки та виготовлення потрібної номенклатури озброєння та військової техніки, наявного науково-технічного і виробничого потенціалу, характеру існуючого економічного середовища, найбільш оптимальним варіантом функціональної побудови вітчизняної оборонно-промислової сфери є промисловий комплекс.

Але проблема полягає у тому, що фактична ситуація в оборонно-промисловому секторі української економіки характеризується своєю половинчастістю і незавершеністю, частково відображаючи кожну із зазначених моделей.

3. У роботі систематизовано основні вимоги до нової структури оборонно-промислової сфери в ринкових умовах у вигляді промислового комплексу.

Однак для їх задоволення існує одна істотна перешкода — неподільність статутних капіталів великої кількості суб'єктів господарювання, які мають статус державних унітарних підприємств.

Вихід з такої ситуації автори видять у корпоратизації, яка в даному випадку розглядається не в якості одного з етапів приватизації, а як засіб подолання унітарності більшості оборонних підприємств, що дозволяє одночасно:

розподілити їх статутні капітали на відповідну кількість частин, кожна з яких забезпечена відповідним цінним папером (акцією);

залишити такі підприємства у державній власності.

З усієї сукупності корпоратизованих підприємств на основі акціонерних залежностей передбачається створити:

державні акціонерні холдингові компанії за галузевою ознакою, призначені для управління поточною діяльністю суб'єктів господарювання, що увійдуть до складу кожної з них, які являють собою горизонтально-інтегровані науково-виробничі об'єднання підприємств однієї галузі (підгалузі);

тематичні акціонерні товариства, призначені для управління конкретними проектами та програмами, які являють собою вертикально-інтегровані науково-виробничі об'єднання підприємств (у тому числі, за участю суб'єктів господарювання недержавних форм власності);

Національну акціонерну компанію «Укроборонпром», на яку будуть покладені функції керівного органу ОПК, призначеного для координації зусиль усіх учасників оборонно-промислової діяльності й забезпечення єдності науково-технічної, економічної та виробничої політики, що провадяться, пріоритетності принципів стратегічного менеджменту.

Таким чином у новій структурі оборонно-промислового комплексу досягається:

повнота і безперервність управління поточною господарською діяльністю підприємств, що залишаються у державній власності;

спрямованість дій усіх учасників оборонно-промислової діяльності на вирішення найбільш актуальних науково-технічних і виробничих завдань;

синтез галузевих та програмно-цілевих методів управління;

реальне зближення науки і виробництва за рахунок єдиних економічних та інших інтересів промислових підприємств, науково-дослідних інститутів, конструкторських та технологічних бюро;

підвищення рівня капіталізації підприємств та господарських структур оборонно-промислового комплексу, розкриття їх об'єктивної ринкової вартості;

наближення ОПК до фінансової самоокупності, науково-технічної, економічної та виробничої самодостатності;

його здатність до саморозвитку.

4. Така організаційна побудова оборонно-промислового комплексу передбачає відповідну систему державного управління оборонно-промисловою діяльністю в країні з наступним розподілом повноважень:

вироблення та втілення державної оборонно-промислової політики — Кабінет Міністрів України;

формування та реалізація стратегічних напрямів функціонування та розвитку ОПК, які впливають із змісту державної оборонно-промислової політики — Національна акціонерна компанія «Укроборонпром»;

управління поточною господарською діяльністю підприємств державної форми власності — галузеві державні акціонерні холдингові компанії (в межах своїх повноважень);

управління конкретними проектами і програмами — тематичні акціонерні товариства (в межах своїх повноважень), які створюються за необхідністю.

Окремо сформульовані пропозиції щодо удосконалення системи військово-технічного співробітництва України з іноземними державами.

5. Практична реалізація запропонованої ідеї створення дієздатної поліфункціональної організаційної структури вітчизняного оборонно-промислового комплексу неминуче потягне за собою необхідність:

корегування чинної нормативно-правової бази, без якого неможливо розв'язання цілого ряду існуючих законодавчих суперечностей;

здійснення деяких організаційних заходів, спрямованих на подолання окремих негативних наслідків, що можуть з'явитися у процесі реформування ОПК.

Тому авторами пропонуються:

проект змін до Господарського кодексу України [3], а також до Законів України «Про холдингові компанії в Україні» [30], «Про управління об'єкта-

ми державної власності» [27], «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі» [25], що створюють належні правові умови для реформування оборонно-промислового комплексу;

варіанти управлінських рішень щодо здійснення корпоратизації оборонних підприємств, їх комплексування у відповідні інтегровані структури, що забезпечують досягнення поставлених цілей з мінімальними витратами.

Запропонований алгоритм реалізації ключового моменту реформування оборонно-промислової сфери не є плід нашої наукової уяви.

У більшості з нас дані погляди і помисли на роль і місце «оборонки» в національній економіці, на її внутрішній зміст у ринкових умовах формувалися багато років, протягом яких динамічно змінювалися не тільки вожді та технологічні уклади, а і соціально-економічні формації.

Але той безцінний досвід, що накопичений нами за цей період методом «проб та помилок» і не тільки в часи наукової діяльності, а і будучи на практичній роботі в оборонно-промисловому комплексі, трансформувався в стійкі переконання, від яких ми вже навряд чи колись відмовимося.

Втім, про це — в наступних публікаціях...

Додаток

ЗМІНИ
до деяких законодавчих актів,
що пропонуються з метою забезпечення умов,
необхідних для реформування оборонно-промислового комплексу¹⁷

Чинна редакція	Редакція, що пропонується
1	2
Господарський кодекс України	
Частина п'ята статті 22	
Держава реалізує право державної власності у державному секторі економіки через систему організаційно-господарських повноважень відповідних органів управління щодо суб'єктів господарювання, що належать до цього сектора і здійснюють свою діяльність на основі права господарського відання або права оперативного управління	Держава реалізує право державної власності у державному секторі економіки через систему організаційно-господарських повноважень відповідних органів управління щодо суб'єктів господарювання, що належать до цього сектора і здійснюють свою діяльність на основі права власності , права господарського відання або права оперативного управління
Частина п'ята статті 126	
Холдингова компанія — публічне акціонерне товариство, яке володіє, користується, а також розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств (крім пакетів акцій, що перебувають у державній власності)	Холдингова компанія — публічне акціонерне товариство, яке володіє, користується, а також розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств (крім пакетів акцій, що перебувають у державній власності, якщо інше не визначено Законами України)
Закон України «Про холдингові компанії в Україні»	
Частина дев'ята статті 6	
Акції державних холдингових компаній не можуть бути передані в управління будь-яким особам. Державні пакети акцій (часток, паїв) та державне майно, передані державою до статутного капіталу державної холдингової компанії, не можуть бути відчужені або перебувати в заставі, використані для формування статутних капіталів будь-яких підприємств.	Акції державних холдингових компаній не можуть бути передані в управління будь-яким особам, а державні пакети акцій (часток, паїв) та державне майно, передані державою до статутного капіталу державної холдингової компанії, не можуть бути відчужені або перебувати в заставі, використані для формування статутних капіталів будь-яких підприємств, якщо інше не визначено Законами України

¹⁷ Якщо дані зміни потягнуть за собою необхідність корегування інших законодавчих чи нормативних актів, то це здійснюється в установленому порядку у відповідності з чинним законодавством

1	2
Частина десята статті 6	
Державній холдинговій компанії забороняється вчиняти будь-які дії, що можуть призвести до відчуження акцій (часток, паїв) або майна, внесених до її статутного капіталу, до завершення процесу її приватизації	Державній холдинговій компанії забороняється вчиняти будь-які дії, що можуть призвести до відчуження акцій (часток, паїв) або майна, внесених до її статутного капіталу, до завершення процесу її приватизації, якщо інше не визначено Законами України
Частина тринадцята статті 6	
Пакети акцій (часток, паїв) або інше майно, передані до статутного капіталу державної холдингової компанії, перебувають у державній власності і закріплюються за нею на праві господарського відання	Пакети акцій (часток, паїв) або інше майно передаються до статутного капіталу державної холдингової компанії на праві власності або закріплюються за нею на праві господарського відання
Закон України «Про управління об'єктами державної власності»	
Частина дев'ята статті 11	
Нерухоме майно об'єктів державної власності, що не підлягають приватизації, не може бути відчужене, вилучене, передане до статутного капіталу господарських організацій і щодо такого майна не можуть вчинятися дії, наслідком яких може бути їх відчуження	Нерухоме майно об'єктів державної власності, що не підлягають приватизації, не може бути відчужене, вилучене, передане до статутного капіталу господарських організацій і щодо такого майна не можуть вчинятися дії, наслідком яких може бути їх відчуження, якщо інше не визначено Законами України
Закон України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі»	
Частина перша статті 2	
1. До об'єктів управління державної власності в оборонно-промисловому комплексі належать: майно державних підприємств оборонно-промислового комплексу, в тому числі казенних підприємств, які входять до складу Державного концерну «Укроборонпром»; майно, передане в установленому порядку Державному концерну «Укроборонпром»; пакети акцій, що належать державі в статутних капіталах акціонерних товариств, що провадять діяльність в оборонно-промисловому комплексі, та передані в установленому порядку в управління Державного концерну «Укроборонпром».	1. До об'єктів управління державної власності в оборонно-промисловому комплексі належать: а) майно державних підприємств оборонно-промислового комплексу, в тому числі казенних підприємств, які входять до складу Державного концерну «Укроборонпром»; б) майно, передане в установленому порядку Державному концерну «Укроборонпром»; в) пакети акцій, що належать державі в статутних капіталах: акціонерних товариств, що провадять діяльність в оборонно-промисловому комплексі, та передані в установленому порядку в управління Державного концерну «Укроборонпром»; акціонерних товариств, які створюються шляхом корпоратизації підприємств, що входять до складу Державного концерну «Укроборонпром»; Національної акціонерної компанії «Укроборонпром», державних акціонерних холдингових компаній, тематичних акціонерних товариств, що зазначені у статті 6^а даного закону.
Частина перша статті 3	
1. Суб'єктами управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі є: Кабінет Міністрів України; Державний концерн «Укроборонпром».	1. Суб'єктами управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі є: Кабінет Міністрів України; Державний концерн «Укроборонпром» (до моменту створення Національної акціонерної компанії «Укроборонпром»); Національна акціонерна компанія «Укроборонпром», державні акціонерні холдингові компанії та тематичні акціонерні товариства, що зазначені у статті 6^а даного закону.

1	2
Після частини третьої статті 6 додати нову статтю 6 ^а	
<p>3. Організація, порядок діяльності, скликання, голосування, прийняття і оформлення рішень Наглядової ради визначаються Статутом Концерну.</p> <p>Стаття 7. Особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі</p>	<p>3. Організація, порядок діяльності, скликання, голосування, прийняття і оформлення рішень Наглядової ради визначаються Статутом Концерну.</p> <p>Стаття 6^а. Національна акціонерна компанія «Укроборонпром». державні акціонерні холдингові компанії та тематичні акціонерні товариства у оборонно-промисловому комплексі</p> <p>1. Після завершення корпоратизації усіх підприємств, що входять до складу Державного концерну «Укроборонпром», створюються: державні акціонерні холдингові компанії; Національна акціонерна компанія «Укроборонпром»; тематичні акціонерні товариства (за необхідністю).</p> <p>2. Державні акціонерні холдингові компанії: створюються за галузевою ознакою з метою забезпечення управління поточною господарською діяльністю частки підприємств, що мають однакову галузеву приналежність, раніше входили до складу Державного концерну «Укроборонпром» та пройшли повну процедуру корпоратизації; є горизонтально-інтегрованими науково-виробничими об'єднаннями підприємств однієї галузі (підгалузі) оборонно-промислового комплексу.</p> <p>3. Національна акціонерна компанія «Укроборонпром» створюється з метою забезпечення єдності науково-технічної, економічної та виробничої політики, що провадяться у оборонно-промисловому комплексі, пріоритетності принципів стратегічного менеджменту шляхом: або об'єднання у своєму статутному капіталі контрольних пакетів акцій усіх галузевих державних акціонерних холдингових компаній та частки акцій кожного підприємства, що раніше входило до складу Державного концерну «Укроборонпром» та пройшло повну процедуру корпоратизації; або корпоратизації Державного концерну «Укроборонпром».</p> <p>4. Тематичні акціонерні товариства: 1) створюються (при необхідності) за тематичною ознакою з метою забезпечення реалізації конкретних науково-технічних, виробничих та зовнішньоекономічних проектів і програм на базі Національної акціонерної компанії «Укроборонпром», а також суб'єктів господарювання, які приймають участь у здійсненні кожного такого проекту або програми із числа підприємств: що раніше входили до складу Державного концерну «Укроборонпром» та пройшли повну процедуру корпоратизації;</p>

1	2
	<p>недержавних форм власності; 2) є вертикально-інтегрованими науково-виробничими об'єднаннями підприємств різної галузевої приналежності та тематичної спрямованості, що беруть участь у здійсненні кожного проекту або програми.</p> <p>Стаття 7. Особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі</p>
Після пункту 30 частини першої статті 7 додати новий пункт цієї статті 30 ^a	
<p>30) забезпечує управління і збереження матеріальних носіїв секретної інформації та здійснення заходів щодо охорони державної таємниці; 31) виконує інші функції з управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі у випадках, передбачених законодавством.</p> <p>Стаття 8. Прикінцеві та перехідні положення</p>	<p>30) забезпечує управління і збереження матеріальних носіїв секретної інформації та здійснення заходів щодо охорони державної таємниці; 30^a) відносно нерухомого майна підприємств, що уходять до його складу та не підлягають приватизації, має право в установленому порядку:</p> <p>а) вчиняти з ним дії, пов'язані з відчуженням, в межах реалізації планів реструктуризації підприємств, які погоджені з Кабінетом Міністрів України та відповідним чином затверджені; б) використовувати його з метою формування статутних капіталів:</p> <p>акціонерних товариств, які створюються шляхом корпоратизації підприємств, що входять до складу Концерну; Національної акціонерної компанії «Укроборонпром», державних акціонерних холдингових компаній та тематичних акціонерних товариств, що зазначені у статті 6^a даного закону;</p> <p>31) виконує інші функції з управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі у випадках, передбачених законодавством.</p> <p>Стаття 8. Прикінцеві та перехідні положення</p>
Після пункту 31 частини першої статті 7 додати три нові частини цієї статті: другу, третю та четверту	
<p>31) виконує інші функції з управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі у випадках, передбачених законодавством.</p> <p>Стаття 8. Прикінцеві та перехідні положення</p>	<p>31) виконує інші функції з управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі у випадках, передбачених законодавством.</p> <p>2. Стосовно суб'єктів управління та господарювання у оборонно-промисловому комплексі, що мають акціонерну організаційно-правову форму:</p> <p>1) держава реалізує право державної власності: через систему організаційно-господарських повноважень відповідних суб'єктів управління щодо суб'єктів господарювання, які здійснюють свою діяльність на основі права власності; за допомогою акціонерних залежностей, які виникають при формуванні їх статутних капіталів і гарантовано забезпечують вирішальний вплив держави на вирішення будь-яких питань шляхом збереження за нею контрольного пакету акцій в статутному капіталі кожної з цих акціонерних структур;</p>

1	2
	<p>2) пакети акцій, грошові, матеріальні, нематеріальні та інші активи, які держава вкладає у статутні капітали корпоратизованих підприємств оборонно-промислового комплексу, Національної акціонерної компанії «Укроборонпром», державних акціонерних холдингових компаній, тематичних акціонерних товариств, що вказані у статті 6^а даного закону, передаються їм на праві власності при умові отримання державою корпоративних прав у сумарному розмірі не менш контрольного пакету акцій кожної із цих акціонерних структур (не менш ніж 50,0% плюс одна акція);</p> <p>3. Формування статутних капіталів акціонерних структур, що зазначені у статті 6^а даного закону:</p> <p>1) Національна акціонерна компанія «Укроборонпром» тільки:</p> <p>контрольні пакети акцій (не менш ніж 50,0% плюс одна акція) усіх державних акціонерних холдингових компаній, що зазначені у статті 6^а даного закону;</p> <p>пакети акцій усіх підприємств (акціонерних товариств), що увійшли до її складу (не менш ніж 20,0% акцій кожного підприємства);</p> <p>2) державна акціонерна холдингова компанія – тільки контрольні пакети акцій (не менш ніж 50,0% плюс одна акція) усіх підприємств (акціонерних товариств), що увійшли до її складу;</p> <p>3) тематичне акціонерне товариство:</p> <p>пакет акцій Національної акціонерної компанії «Укроборонпром», який за своєю вартістю складає контрольний пакет акцій у його статутному капіталі (не менш ніж 50,0% плюс одна акція);</p> <p>пакети акцій підприємств (акціонерних товариств), які увійшли до складу Національної акціонерної компанії «Укроборонпром» і беруть участь у здійсненні проекту або програми, що реалізує дане тематичне акціонерне товариство, за своєю сумарною вартістю не менш ніж 25,0% його статутного капіталу;</p> <p>пакети акцій або інші ресурси підприємств недержавних форм власності, які беруть участь у здійсненні проекту або програми, що реалізує дане тематичне акціонерне товариство, за своєю сумарною вартістю не більш ніж 25,0% мінус одна акція його статутного капіталу;</p> <p>4. Національна акціонерна компанія «Укроборонпром», державні акціонерні холдингові компанії, тематичні акціонерні товариства, що вказані у статті 6^а даного закону:</p> <p>1) є уповноваженими суб'єктами управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі, розподіл відповідних повноважень між якими здійснюється Кабінетом Міністрів України шляхом випуску його нормативних актів та фіксується у їх установчих та статутних документах;</p>

1	2
	<p>2) здійснюють свою діяльність відповідно до Законів України «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства», «Про холдингові компанії в Україні», цього закону, інших чинних законодавчих та нормативних актів, своїх установчих та статутних документів.</p> <p>Стаття 8. Прикінцеві та перехідні положення</p>

Література

- [1] Воєнна доктрина України : затверд. Указом Президента України від 24 вересня 2015 року №555/2015 // Офіційний вісник України. — 2015. — №22. — С. 19.
- [2] Головка, В.В. Європейські та євроатлантичні моделі реформування оборонної промисловості: можливості застосування досвіду Вишеградських країн / В.В. Головка, О.І. Їжак, Н.О. Ткачук, А.І. Шевцов. — Дніпропетровськ : ДФ НІСД, 2006. — 288 с.
- [3] Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. №436-IV : станом на 16 липня 2015 року — Офіційний вісник України. — 2003. — №11. — С. 303.
- [4] Державне управління : європейські стандарти, досвід та адміністративне право / [Авер'янов В. Б., Дерещ В. А., Школик А. М., та ін.]; за ред. В. Б. Авер'янова. — К. : Юстиніан, 2007. — 288 с.
- [5] Деякі питання Державного концерну «Укроборонпром» : пост. Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 року №993 // Офіційний вісник України. — 2011. — №74. — С. 11.
- [6] Колесніков, Г.О. Менеджерський словник / Г.О. Колесніков. — К. : Видавничий дім «Професіонал», 2007. — 288 с.
- [7] Коноплицький, В.А. Економічний словник. Тлумачно-термінологічний / В.А. Коноплицький, А.І. Філіна. — К. : ТОВ «КНТ», 2007. — 580 с.
- [8] Луханін, М.І. Методологічні основи та науково-методичні підходи до реструктуризації оборонних підприємств / М.І. Луханін, В.Є. Сиренко, М.А. Чернега // Технологические системы. — 2015. — №2(71). — С. 13-32.
- [9] Луханін, М.И. Реформирование оборонно-промышленного комплекса. Начало / М.И. Луханін, А.А. Гульгяев, В.Е. Сиренко // Технологические системы. — 2015. — №3(72). — С. 7-44.
- [10] Методика оцінки вартості майна : затверд. пост. Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 року №1891 // Офіційний вісник України. — 2003. — №51. — Т 1. — С. 93.
- [11] Методика оцінки державних корпоративних прав : затверд. пост. Кабінету Міністрів України від 2 серпня 1999 року №1406 // Офіційний вісник України. — 1999. — №31. — С. 90.
- [12] Оборонно-промышленный комплекс Украины — современное состояние и реструктуризация / В.П. Горбулин, А.С. Довгопольий, О.И. Приходько, В.П. Степанов, В.А. Смелов [и др.]; под общ. ред. В.П. Горбулина // Технологические системы. — 2001. — №2(8). — С. 5-20.
- [13] Олійник, В.Я. Концентрація капіталу і господарського контролю в процесі розвитку корпоративної економіки / В.Я. Олійник, Л.Л. Кірова // Вестник СевГТУ. — Севастополь : Изд-во СевНТУ, 2005. — Вып. 54: Экономика и финансы. — С. 99-107.
- [14] Перелік галузей або сфер діяльності, в яких не допускається утворення державних холдингових компаній у процесі корпоративної та приватизації : затверд. пост. Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 року №709 // Офіційний вісник України. — 2007. — №37. — С. 87.
- [15] Пилипенко, Е.В. Промышленность и промышленный комплекс в экономической науке: проблемы теории / Е.В. Пилипенко, К.П. Гринюк // Вестник Волгоградского института бизнеса. — 2013. — № 3(24). — С. 126-130.
- [16] Положення про типовий план розміщення акцій відкритого акціонерного товариства, яке створено шляхом корпоративної : затверд. нак. Фонду державного майна України від 4 квітня 1994 року №175 (у редакції нак. Фонду державного майна України від 28 липня 2000 року №1572) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0096-94>; Офіційний вісник України. — 2000. — №34. — С. 145.
- [17] Порядок реєстрації випуску акцій акціонерних товариств, що створюються у процесі приватизації та корпоративної : затверд. рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 26 лютого 2013 року №24 із змін. і допов. згідно рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 30 вересня 2014 року №1289 // Офіційний вісник України. — 2013. — №27. — С. 130; — 2014. — №87. — С. 285.
- [18] Порядок утворення державної холдингової компанії : затверд. пост. Кабінету Міністрів України від

- 22 серпня 2012 року №773 // Офіційний вісник України. — 2012. — №64. — С. 17.
- [19] Про акціонерні товариства : Закон України від 17 вересня 2008 року №514-VI // Офіційний вісник України. — 2008. — №81. — С. 7.
- [20] Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991 року №1576-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — №49. — Ст. 682.
- [21] Про депозитарну систему України : Закон України від 6 липня 2012 року № 5178-VI // Офіційний вісник України. — 2012. — №76. — С. 7.
- [22] Про державне регулювання цінних паперів в Україні : Закон України від 30 жовтня 1996 року №448 // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 51. — Ст. 292.
- [23] Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності оборонно-промислового комплексу України : Указ Президента України від 28 грудня 2010 року №1245/2010 // Офіційний вісник України. — 2010. — №101. — С. 99.
- [24] Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 9 грудня 2010 року №1085/2010 // Офіційний вісник України. — 2010. — №94. — С. 15.
- [25] Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі : Закон України від 16 червня 2011 року №3531-VI // Офіційний вісник України. — 2011. — №53. — С. 77.
- [26] Про приватизацію державного майна : Закон України від 4 березня 1992 року №2163-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — №24. — Ст. 348.
- [27] Про управління об'єктами державної власності : Закон України від 21 вересня 2006 року №185-V // Офіційний вісник України. — 2006 р. — №41. — С. 62.
- [28] Про утворення Державного концерну «Укроборонпром» : пост. Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2010 року №1221 // Офіційний вісник України. — 2011. — №1. — С. 38.
- [29] Про формування і ведення Реєстру корпоративних прав держави : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 жовтня 2003 року №1679 // Офіційний вісник України. — 2003. — №44. — С. 41.
- [30] Про холдингові компанії в Україні : Закон України від 15 березня 2006 року №3528-VI // Офіційний вісник України. — 2006. — №15. — С. 32.
- [31] Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23 лютого 2006 року №3480-IV // Офіційний вісник України. — 2006. — №13. — С. 61.
- [32] Проблемні питання формування ефективної системи управління оборонно-промисловим комплексом України / В.П. Горбулін, В.В. Зубарев, П.П. Скурський, О.П. Кутувий // Національна безпека: український вимір. — 2009. — №4(23). — С. 11-20.
- [33] Райзберг, Б.А., Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева, 6-е изд., перераб. и доп. — М. : ИНФРА-М, 2011. — 494 с.
- [34] Семенишин, А.В. Оборонно-промисловий комплекс України: господарсько-правові аспекти реформування : монографія / А.В. Семенишин. — Харків : Юрайт, 2015. — 192 с.
- [35] Сіренко, В.Є. Проблеми взаємодії Збройних Сил і оборонно-промислового комплексу, що висвітила АТО (промисловий аспект) / Сіренко В.Є. // Основні напрями формування воєнно-технічної політики держави та шляхи її вирішення: тези допов. наук. практ. конф. ЦНДІ ОБТ ЗСУ, 16 грудня 2014 р. — К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. — С. 30-33.
- [36] Сивак, М. В. Новый великий німецько-український економічний словник / М. В. Сивак. — К. : УБС НБУ, 2008. — 1515 с.
- [37] Скурський П.П. Проблеми ринкової трансформації оборонно-промислового комплексу України / П.П. Скурський, А.І. Шевцов, Р.В. Боднарчук // Стратегічна панорама. — 2004. — №2. — С. 104-110.
- [38] Стратегія національної безпеки України : затверд. Указом Президента України від 26 травня 2015 року №287/2015 // Офіційний вісник України. — 2015. — №13. — С. 50.
- [39] Тироль, Жан. Рынки и рыночная власть: теория организации промышленности : пер. с англ. / Жан Тироль. — СПб. : Экономическая школа, 1996. — 745 с.
- [40] Толкачев С.А. Управление оборонно-промышленным комплексом. Теоретико-методологические основы / С.А. Толкачев; Государственный университет управления, Институт национальной и мировой экономики ГУУ. — М.: ГУУ, 2008. — 136 с.
- [41] Хэй, Дональд. Теория организации промышленности : в 2-х т. пер. с англ. под ред. А.Г. Слуцкого / Дональд Хэй, Дерек Моррис. — СПб. : Экономическая школа, 1999. — Т.1. — 384 с., Т.2. — 592 с.
- [42] Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. №435-IV : станом на 3 вересня 2015 року — Офіційний вісник України. — 2003. — №11. — С. 7.
- [43] Чепков, И.Б. О необходимости реформирования отечественной оборонной промышленности (системный подход) / И.Б. Чепков, М.И. Луханин, В.Е. Сиренко // Технологические системы. — 2015. — №1(70). — С. 7-43.
- [44] Чепков, І.Б. Основні шляхи реформування вітчизняного оборонно-промислового комплексу у ринкових умовах / І.Б. Чепков, А.С. Довгополий, М.І. Луханін, В.Є. Сіренко // Озброєння та військова техніка. — 2015. — №1(5). — С. 3-11.

Lukhanin M.I., Sirenko V.Y., Chernega M.A.

Central Scientific-Research Institute of military equipment of the Armed Services of Ukraine. Ukraine, Kyiv

REFORMATION OF THE DEFENSE-INDUSTRIAL COMPLEX. KEYNOTE

The personal interpretation of the main categories of the defense-industrial problems was represented, the internal contradictions of the defense-industrial field and the contents of the third period of its reforming were revealed. The scientific-methodological instrument of its realization was substantiated and the method of creation of fundamentally new organizational structure of the native defense-industrial complex and the system of its state administration was suggested.

Keywords: reforming; scientific-methodological instrument; defense-industrial activities; defense-industrial policy; defense-industrial field; defense-industrial complex; corporatization; funding; integral research organizations.

References

- [1] Voienna doktryna Ukrainy : zatverd. Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 24 veresnia 2015 roku №555/2015 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. — 2015 r. — №22. — S. 19.
- [2] Holovko, V.V. Yevropeiski ta yevroatlantychni modeli reformuvannia oboronnoi promyslovosti: mozhlyvosti zastosuvannia dosvidu Vyshehradskykh krain / V.V. Holovko, O.I. Yizhak, N.O. Tkachuk, A.I. Shevtsov. — Dnipropetrovsk : DFNISD, 2006. — 288 s.
- [3] Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. №436-IV : stanom na 16 lypnia 2015 roku — Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. — 2003. — №11. — S. 303.
- [4] Derzhavne upravlinnia : yevropeiski standarty, dosvid ta administratyvne pravo / [Aver'ianov V. B., Derets V. A., Shkolyk A. M., tain.]; zared. V. B. Aver'ianova. — K. : Yustynian, 2007. — 288 s.
- [5] Deiaiki pytannia Derzhavnoho kontsernu «Ukroboronprom : post. Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31 serpnia 2011 roku №993 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. — 2011 r. — №74. — S. 11.
- [6] Kolesnikov, H.O. Menedzherskyi slovnyk / H.O. Kolesnikov. — K. : Vydavnychiy dim «Profesional», 2007. — 288 s.
- [7] Konoplytskyi, V.A. Ekonomichnyi slovnyk. Tlumachno-terminolohichni / V.A. Konoplytskyi, A.I. Filina. — K. : TOV «KNT», 2007. — 580 s.
- [8] Luhanin, M.I. Metodolohichni osnovy ta naukovo-metodychni pidkhody do restrukturyzatsii oboronnykh pidpryemstv / M.I. Luhanin, V.Ie. Sirenko, M.A. Chereha // Tekhnologicheskie sistemy. — 2015. — №2(71). — S. 13-32.
- [9] Luhanin, M.I. Reformirovanie oboronno-promyshlennogo kompleksa. Nachalo / M.I. Luhanin, A.A. Gul'tyaev, V.Ie. Sirenko // Tekhnologicheskie sistemy. — 2015. — №3(72). — S. 7-44.
- [10] Metodyka otsinky vartosti maina : zatverd. post. Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10 hrudnia 2003 roku №1891 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. — 2003 r. — №51. — T 1. — S. 93.
- [11] Metodyka otsinky derzhavnykh korporatyvnykh prav : zatverd. post. Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 2 serpnia 1999 roku №1406 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. — 1999 r. — №31. — S. 90.
- [12] Oboronno-promyshlennyi kompleks Ukrainy — sovremennoe sostoyanie i restrukturyzatsiya / V.P. Gorbulin, A.S. Dovgopolyj, O.I. Prihod'ko, V.P. Stepanov, V.A. Smelov [i dr.]; pod obshch. red. V.P. Gorbulina // Tekhnologicheskie sistemy. — 2001. — №2(8). — S. 5-20.
- [13] Oliinyk, V.Ia. Kонтсentratsiia kapitalu i hospodarskoho kontroliu v protsesi rozvytku korporatyvatsii ekonomiky / V.Ia. Oliinyk, L.L. Kirova // Vestnik SevGTU. — Sevastopol' : Izd-vo SevNTU, 2005. — Vyp. 54: Ehkonomika i finansy. — S. 99-107.
- [14] Perelik haluzei abo sfer diialnosti, v yakykh ne dopuskaietsia utvorennia derzhavnykh kholdynhovykh kompanii u protsesi korporatyvatsii ta pryvatyzatsii : zatverd. post. Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12 travnia 2007 roku №709 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. — 2007. — №37. — S. 87.
- [15] Pilipenko, E.V. Promyshlennost' i promyshlennyi kompleks v ehkonomicheskoy nauke: problemy teorii / E.V. Pilipenko, K.P. Grinyuk // Vestnik Volgogradskogo instituta biznesa. — 2013. — № 3(24). — S. 126-130.
- [16] Polozhennia pro typovy plan rozmishchennia aktsii vidkrytoho aktsionernoho tovarystva, yake stvoreno shliakhom korporatyvatsii : zatverd. nak. Fondu derzhavnoho maina Ukrainy vid 4 kvitnia 1994 roku №175 (u redaktsii nak. Fondu derzhavnoho maina Ukrainy vid 28 lypnia 2000 roku №1572) [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0096-94>; Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. — 2000 r. — №34. — S. 145.
- [17] Poriadok reiestratsii vypusku aktsii aktsionermykh tovarystv, shcho stvoriliutsia u protsesi pryvatyzatsii ta korporatyvatsii : zatverd. rishenniam Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku vid 26 liutoho 2013 roku №24 iz zmin. i dopov. zghidno rishenniam Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku vid 30 veresnia 2014 roku №1289 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. — 2013. — №27. — S. 130; — 2014. — №87. — S. 285.

- [18] Poriadok utvorennia derzhavnoi kholdynhovoï kompanii : zatverd. post. Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 22 serpnia 2012 roku №773 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. – 2012. – №64. – S. 17.
- [19] Pro aktsionerni tovarystva : Zakon Ukrainy vid 17 veresnia 2008 roku №514-VI // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. – 2008. – №81. – S. 7.
- [20] Pro hospodarski tovarystva : Zakon Ukrainy vid 19 veresnia 1991 roku №1576-XII // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1991. – №49. – St. 682.
- [21] Pro depozytarnu systemu Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 6 lypnia 2012 roku № 5178-VI // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. – 2012 r. – №76. – S. 7.
- [22] Pro derzhavne rehuliuвання tsinnykh paperiv v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 30 zhovtnia 1996 roku №448 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1996. – № 51. – St. 292.
- [23] Pro zakhody shchodo pidvyschennia efektyvnosti diialnosti oboronno-promyslovoho kompleksu Ukrainy : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 28 hrudnia 2010 roku №1245/2010 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. – 2010 r. – №101. – S. 99.
- [24] Pro optymizatsiiu systemy tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 9 hrudnia 2010 roku №1085/2010 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. – 2010 r. – №94. – S. 15.
- [25] Pro osoblyvosti upravlinnia ob'iektamy derzhavnoi vlasnosti v oboronno-promyslovomu kompleksi : Zakon Ukrainy vid 16 chervnia 2011 roku №3531-VI // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. – 2011 r. – №53. – S. 77
- [26] Pro pryvatyzatsiiu derzhavnogo maina : Zakon Ukrainy vid 4 bereznia 1992 roku №2163-XII // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1992. – №24. – St. 348.
- [27] Pro upravlinnia ob'iektamy derzhavnoi vlasnosti : Zakon Ukrainy vid 21 veresnia 2006 roku №185-V // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. – 2006 r. – №41. – S. 62.
- [28] Pro utvorennia Derzhavnogo kontsernu «Ukroboronprom : post. Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29 hrudnia 2010 roku №1221 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. – 2011 r. – №1. – S. 38.
- [29] Pro formuvannia i vedennia Reiestru korporatyvnykh prav derzhavy : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29 zhovtnia 2003 roku №1679 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. – 2003 r. – №44. – S. 41.
- [30] Pro kholdynhovi kompanii v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 15 bereznia 2006 roku №3528-VI // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. – 2006. – №15. – S. 32.
- [31] Pro tsinni papery ta fondovyi rynek : Zakon Ukrainy vid 23 liutoho 2006 roku №3480-IV // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. – 2006. – №13. – S. 61.
- [32] Problemni pytannia formuvannia efektyvnoi systemy upravlinnia oboronno-promyslovym kompleksom Ukrainy / V.P. Horbulin, V.V. Zubariiev, P.P. Skurskyi, O.P. Kutovyi // Natsionalna bezpeka: ukraïnskyi vymir. – 2009. – №4(23). – S. 11-20.
- [33] Rajzberg, B.A., *Sovremennyi ehkonomicheskij slovar'* / B.A. Rajzberg, L.S.H. Lozovskij, E.B. Starodubceva, 6-e izd., pererab. i dop. – M. : INFRA-M, 2011. – 494 s.
- [34] Semenishyn, A.V. *Oboronno-promyslovyi kompleks Ukrainy: hospodarsko-pravovi aspekty reformuvannia : monohrafiia* / A.V. Semenishyn. – Kharkiv : Yurait, 2015. – 192 s.
- [35] Sirenko, V.Ie. *Problemy vzaiemodii Zbroinykh Syl i oboronno-promyslovoho kompleksu, shcho vysvityla ATO (promyslovyi aspekt)* / Sirenko V.Ie. // Osnovni napriamy formuvannia voienno-tekhnichnoi polityky derzhavy ta shliakhy yii vyrishennia: tezy dopov. nauk. prakt. konf. TsNDI OVT ZSU, 16 hrudnia 2014 r. – K. : Vydavnychiy dim Dmytra Buraho, 2014. – S. 30-33.
- [36] Syvak, M. V. *Novyi velykyi nimetsko-ukraïnskyi ekonomichnyi slovnyk* / M. V. Syvak. – K. : UBSNBU, 2008. – 1515 s.
- [37] Skurskyi P.P. *Problemy rynkovoï transformatsii oboronno-promyslovoho kompleksu Ukrainy* / P.P. Skurskyi, A.I. Shevtsov, R.V. Bodnarchuk // *Stratehichna panorama*. – 2004. – №2. – S. 104-110.
- [38] *Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy : zatverd. Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 26 travnia 2015 roku №287/2015* // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. – 2015 r. – №13. – S. 50.
- [39] Tirol', Zhan. *Rynki i rynochnaya vlast': teoriya organizatsii promyshlennosti : per. s angl. / Zhan Tirol'*. – SPb. : Ehkonomicheskaya shkola, 1996. – 745 s.
- [40] Tolkachev S.A. *Upravlenie oboronno-promyshlennym kompleksom. Teoretiko-metodologicheskie osnovy* / S.A. Tolkachev; Gosudarstvennyy universitet upravleniya, Institut natsional'noji mirovoj ehkonomiki GUU. – M.: GUU, 2008. – 136 s.
- [41] Hehj, Donal'd. *Teoriya organizatsii promyshlennosti : v 2-h t. per. s angl. pod red. A.G. Sluckogo / Donal'd Hehj, Derek Morris*. – SPb. : Ehkonomicheskaya shkola, 1999. – T.1. – 384 s., T.2. – 592 s.
- [42] *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. №435-IV : stanom na 3 veresnia 2015 roku* – Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. – 2003. – №11. – S. 7.
- [43] Chepkov, I.B. *O neobhodimosti reformirovaniya otechestvennoj oboronnoj promyshlennosti (sistemnyy podhod)* / I.B. Chepkov, M.I. Luhanin, V.Ie. Sirenko // *Tekhnologicheskie sistemy*. – 2015. – №1(70). – S. 7-43.
- [44] Chepkov, I.B. *Osnovni shliakhy reformuvannia vitchyznianoho oboronno-promyslovoho kompleksu u rynkovykh umovakh* / I.B. Chepkov, A.S. Dovhopolyi, M.I. Lukhanin, V.Ie. Sirenko // *Ozbroiennia ta viiskova tekhnika*. – 2015. – №1(5). – S. 3-11.